

MAARDU LASTEAED SIPSIK

ÕPPEKAVA

Õppekava on kooskõlastatud lasteaed Sipsik pedagoogilise nõukogu poolt,

2022/2023 koosoleku protokoll nr 2

Õppekava on kinnitatud lasteaed Sipsik direktori poolt,

07.11.2022 käskkiri nr 1-1/16

Maardu 2022

SISUKORD

1. ÕPPEKAVA ÜLDOSA.....	4
1.1 Lasteaia üldiseloostus	4
1.2 Õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärk, sisu ja põhimõtted	4
1.3 Väärtused ja eetika	5
1.4 Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus	6
1.4.1 Õppeaasta ajaline jaotus	7
1.4.2 Päevakava koostamise põhimõtted	7
1.4.3 Õppeaasta tegevuskava ja e-päeviku koostamine	7
1.4.4 Õppe- ja kasvatustegevuse planeerimine	8
1.5 Lapse arengu hindamine	8
1.5.1 Arenguveestluse põhimõtted ja korraldus	9
1.5.2 Erivajadusega lapse arengu toetamise põhimõtted ja korraldus	10
1.5.3 Tasandusrühm lasteaias.....	10
1.6 Koostöö lapsevanematega	11
1.7 Õppekava uuendamise ja täiendamise kord	12
2. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE SISU.....	13
2.1 Aastaring lasteaias.....	13
2.2 Õppe- ja kasvatustegevuste maht nädalas ja kuus.....	15
2.3 Õppekäikude planeerimine.....	17
3. VALDKONNAD, ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE EESMÄRGID NING LASTE EELDATAVAD TULEMUSED VANUSETI	18
3.1 Terviseedendamine.....	18
3.2 Liikumine.....	18
3.3 Kunst.....	24
3.4 Mina ja keskkond.....	35
3.5 Tehnoloogiaharidus.....	45
3.6 Keel ja kõne.....	46
3.7 Muusika.....	52
3.8 Matemaatika.....	55
3.9 Liikluskasvatus.....	59

4 ÜLDOSKUSED	62
4.1 Sotsiaalsed ja enesekohased oskused.....	62
4.2 Tunnetus- ja õpioskused.....	65
4.3 Mäng.....	69
4.4 Eesti keel kui teine keel.....	71
LISAD.....	74

1.ÕPPEKAVA ÜLDOSA

1.1 Lasteaia üldiseloostus

Lasteaed Sipsik on koolieast noorematele lastele hooldu ja alusharidust võimaldav Maardu Linnavalitsuse munitsipaalomandis töötav koolieelne lasteasutus. Lasteaias toimub õppe- ja kasvatustegevus eesti keeles.

Lasteaed Sipsik asutati detsembris 1994. aastal lastepäevakodu nr 131 eesti õppekeelega rühmade baasil. Lasteaias tegutses 6 rühma, mis komplekteeriti laste vanuse järgi, 1 sõimerühm ja 5 aiarühma.

Alates 2015/2016 õppeaastast tegutseb 7 aiarühma Haigla tänaval ja 3 sõimerühma Kellamäe tänava majas.

Lasteaed Sipsik asub sellises kultuurilises keskkonnas, kus elab 40 erinevat rahvust ning eestlaste osakaal moodustab linna rahvastiku üldarvust vaid veidi üle 10%. See selgitab ka, miks on muukeelsete laste osakaal lasteaias Sipsik 50% piiril.

Lasteaia suunaks õpetamisel ja kasvatamisel on lõimitud mängulised tegevused, terviseedendamine, õuesõpe, kiusamisest vaba metoodika ja vaikuseminutite rakendamine.

Lasteaed Sipsik õppekava vastab koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale, mis on kehtestatud Vabariigi Valitsuse määrusega.

Lasteaed Sipsik eripäraks on Eesti kultuuri väärtustamine, säilitamine ja edasiviimine ning meie rahva tavade ja kommete tutvustamine lasteaias käivatele lastele ja nende vanematele.

Alates 2010 aastast kuulub lasteaid Sipsik Tervisedendavate Lasteaedade võrgustikku.

2018.aastal liitus lasteaid keelekümbelprogrammi, võttes kasutusele täieliku keelekümbeluse mudeli.

1.2 Õppe- ja kasvatustegevuse üldeesmärk, sisu ja põhimõtted

Õppe- ja kasvatustöö üldeesmärk on lapse mitmekülgne ja järjepidev areng kodu ja lasteaia koostöös.

Sisu:

Lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaaliga arvestamine

Lapse tervise hooldamine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine

Lapse loovuse toetamine

Õppimine toimub mängu kaudu

Humaansete ja demokraatlike suhete väärtustamine

Lapse arengut ja sotsialiseerimist soodustava keskkonna loomine

Lapse turvatunde, eduelamuse tagamine

Üldõpetusliku tööviisi rakendamine

Kodu ja lasteaia koostöö

Eesti kultuuritraditsioonide väärtustamine ning teiste kultuuride eripäraga arvestamine

Põhimõtted:

Laps õpib lasteaia lähima ümbruse kaudu.

Laps omandab teadmised, oskused ja vilumused lihtsamalt raskemale liikudes.

Õpetamine on tee juhatamine: miks, kuidas ja kuhu minna.

Kasvatus on kasvamise saatmine.

Lapse areng on loomingu funktsioon: nii palju, kui on ruumi loominguks, on ruumi ka arenguks.

Õppimine ja areng on individuaalsed protsessid.

Loomingu ja sellega kaasneva arengu eelduseks on kord ja korraarmastus.

Kogu tegevuse keskpunktis on laps ja tema vajadused, kõik muud protsessid toetavad seda. Iga laps on andekas, tuleb ainult välja selgitada, milles. Lasteaed toetab ja aktsepteerib iga lapse omapära ja iseärasusi.

Põhimõtted, mida järgime keelekümbuses:

Järjekindel sihtkeele kasutus - õpetaja räägib ainult eesti keeles.

Laps õpib keelt läbi mängu ja loomulikes olukordades.

Lasteaias on toetav keelekeskkond - "rääkivad seinad". Arusaamise tagamiseks kasutatakse näitlikustamist, miimikat ja intonatsiooni, žeste, esemelis-praktilisi tegevusi, parafraseerimist, kontekstist lähtumist.

Perekonna osalus - lapsevanemad on teadlikud keelekümbuse põhimõtetest, lapsevanem arendab lapse emakeelt.

1.3 Väärtused ja eetika

Väärtused on kui iseloomuomadused, mida tuleb kujundada juba lapsepõlves. Lapse iseloom kujuneb välja eeskujude jäljendamisel. Tal on vabadus teha ise valikuid ja selle üle järele mõelda. Koostöös koduga kujuneb lapsel terviklik ja positiivne minapilt, ümbritseva mõistmine, eetiline käitumine ning algatusvõime, esmased töö- ja õpiharjumused, kehaline aktiivsus ja arusaam tervise hoidmise tähtsusest ning arenevad mängu-, õpi-, sotsiaalsed ja enesekohased oskused.

Õpetaja on väärtuste kandja, kelle ülesandeks on kohandada õppevahendid ja korraldada vastavalt lapse arenguvajadusele keskkond õppimiseks, hoolitseda nende loovmängu, õpetamise ja kultuuritaju

eest kõikide valdkondade kaudu. Väärtused, mida kõik lasteaed Sipsik töötajad endas kannavad, saab lühidalt kokku võtta ühe lausega - **Sipsikus on hea olla**, mis tähendab alljärgnevat:

S - SALLIVUS

I – INNOVAATILISUS ja JULGUS

P - PAINDLIKUS

S - SÕBRALIKKUS

I – INDIVIDUAALSUSEGA ARVESTAMINE

K- KOOSTÖÖ

U - USALDUS

S - SÜDAMLIKKUS

O- OTSUSTUSVABADUS

N- NAERATUS heatujuline, positiivne õhkkond.

H- HOOLIVUS

E- EMPAATILISUS

A- ARMASTUS/AUSTUS

O- OHUTUS

L- LOOVUS

L- LOJAALSUS

A- ARENKU TOETAMINE

Alla on kriipsutatud need omadused, mida peetakse tähtsaks kogu Euroopas.

Lasteaias on kokkulepe:

- LASTEAEDA TULLES ÜTLEN "TERE HOMMIKUST", LAHKUDES "HEAD AEGA".
- MAJJA SISENEDES PÜHIN HOOLEGA JALGU
- VÄLISJALANÕUDES EI SISENE SAALI, KABINETTIDESSE EGA RÜHMA
- JOOKSEN ÕUES, TOAS MÄNGIN VAIKSELT.
- MÄNGUASJADEL JA ÕPPEVAHENDITEL ON OMA KOHT.
- TREPIL JA KORIDORIS LIIGUN RAHULIKULT PAREMAL POOL.
- OLEN SÕBRALIK, NAERATAN SÕBRALE
- RÄÄGIN VAIKSE HÄÄLEGA

1.4 Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus

Lasteaia õppekava koostamise põhimõtted:

Lasteaia õppekava koostavad ja arendavad pedagoogid, kaasates lapsevanemaid. Lasteaia õppekava kinnitab direktor pedagoogilise nõukogu ettepanekul, kuulates ära hoolekogu arvamuse.

1.4.1 Õppeaasta ajaline jaotus

Lasteaia õppeaasta algab 1. septembril ja kestab 31. augustini. Aktiivne õppeperiood toimub 15. septembrist 15. maini. Suvekuudel toimub õpitu kordamine ning põhirõhk on õuesõppel.

Sõimerühma ja noorema aiarühma aktiivne õppeperiood toimub 1. oktoobrist 31. maini.

Septembrist oktoobrini on lasteaiaa kohanemise aeg.

Sügisel korraldab lasteaed kõikidele vanematele (eelkõige on oodatud uued lapsevanemad) infotunni ja lahtiste uste päeva lasteaiaa tutvumiseks.

1.4.2 Päevakava koostamise põhimõtted

Päevakava koostab õppealajuhataja õppeaasta algul (augustis).

Päevakava koostamisel arvestatakse laste vanust, arengut, rühma liiki ja eripära.

Päevakava koostamisel planeeritakse õppe- ja kasvatustegevuste, laste vabategevuste aeg toas ja õues, õppekäikude, söögi- ja uneaeg.

Lasteaias on kõikides rühmades vaikne tund ajavahemikus 13.00 – 15.00. Sel ajal peavad lapsed olema vaikselt voodis.

Lasteaia päevakava kinnitab lasteaia direktor käskkirjaga.

1.4.3 Õppeaasta tegevuskava ja e-päeviku koostamine

Rühma e-päevik (lisa 1) on dokument, mis sisaldab kogu õppekava omandamiseks vajaminevat infot pedagoogilisele personalile. E-päevik koostatakse Eliisi (Eesti Lasteaedade Internetipõhine Infosüsteem).

E-päevik sisaldab:

1. üldiseid andmeid lapse kohta (LV)
2. rühma tegevuskava, õppeaasta üld- ja rühma eesmärgid, planeeritud üritusi ja õppekäike, koostöö suundi lapsevanematega ning kokkuvõtet õppeaasta kohta (ÕA E)
3. nädalaplaane (nädala number). Koopia printitakse välja reedel ja pannakse rühma stendile lapsevanematele tutvumiseks. Lisakoopiaid kolmandatele isikutele plaanidest ei tehta (andmekaitseeadus).
4. Eraldi kuuplaan koostatakse vähemaktiivse õppeperioodi kohta.

Rühma tegevuskava on e-päeviku osa mille koostavad rühmaõpetajad koostöös muusika- ja liikumisõpetaja, tugispetsialistidega igal õppeaastal jooksvalt eelmise õppeaasta tegevusaruande kokkuvõttest selgunud muudatusi arvestades. Kevadel (mais) tehakse püstitatud eesmärkide täitmisest kokkuvõte Eliis.ee.

Ürituste kava koostamisel arvestatakse õppeaasta teemat, üldeesmärki, pidude ja ürituste toimumise

aega, lasteaia traditsioone, aastaringi lasteaias, koostööd lapsevanematega (Google Drives).

31. maiks teevad rühmaõpetajad, muusika- ja liikumisõpetaja ning tugispetsialistid kokkuvõtte tegevuskava täitmise kohta Eliis.ee. Rühma kokkuvõtete tegemisel võetakse muuhulgas arvesse lapsevanemate arvamust eelneva õppeaasta kohta (tagasiside) ning soove ja ettepanekuid uueks õppeaastaks. Rühma nädalaplaan on lapsevanematele tutvumiseks rühmastendil.

Lasteaia tegevuskava koostatakse iga õppeaasta algul, septembris, pedagoogilisel nõukogul lepatakse kokku õppeaasta teema ja 2 - 4 õppeaasta eesmärki, prioriteetsed arenguvaldkonnad, pidude ja ürituste toimumise ajad, läbiviijad ja kaasatud isikud ning arendustegevuste kavad ja lapsevanematega koostöö suunad.

Rühmade tegevuskavad kinnitab õppealajuhataja. Lasteaia õppeaasta tegevuskava kinnitab lasteaia direktor käskkirjaga.

1.4.4 Õppe- ja kasvatustegevuse planeerimine

Õppe- ja kasvatustöö planeerimise aluseks on lasteaia õppekava.

Õppe- ja kasvatustegevused viiakse läbi lõimitult, kus lapse päevane tegevus (mängimine, näitlemine, ehitamine, lugemine, kirjutamine, laulmine, käsitöö, kunstiga tegelemine jm) on last arendav, uusi teadmisi, oskusi ja kogemusi andev.

15. maist 15. septembrini on õuesõppe periood, kus planeeritakse lastega mängu ja tegevusi õues.

Õuesõppe perioodil (nädalad 20 – 35) planeeritakse eesmärgid ja tegevused kuude kaupa.

Nädalaplaan esitatakse kinnitamiseks õppealajuhatajale iga neljapäevaks ja reedel pannakse rühmastendile lapsevanematele tutvumiseks.

Rühma õppe- ja kasvatustöö e-päevik on dokument, kuhu teevad märkmeid pedagoogid.

Õppeaasta lõpus, 31.augustil salvestab õppealajuhataja elektroonilise päeviku pdf formaadis dokumendina Amphora ja Eliisi süsteemis.

Rühma e-maili aadresse ei jagata kõrvalistele isikutele ning kõik pedagoogid vastutavad andmete turvalisuse eest.

1.5 Lapse arengu hindamine

Lapse arengu hindamine viiakse läbi mängulises vormis igapäevaste tegevuste kaudu. Õpetajad jälgivad lapse tegevusi ja teevad märkmeid.

Lapse arengu hindamiseks kasutatakse vastavat lapse arengutabel (lisa 2), mida rühmaõpetajad täidavad sügisel ja kevadel. Keelekümblsruhmades hinnatakse lapse eesti keele kui teise keele arengut sügisel ja kevadel (Lisa 17). Arengutabel ja keelearengutabel lisatakse lapse arengumappi.

Arenguvestluse viivad läbi rühmaõpetaja(d) lapsevanemaga üks kord õppeaasta jooksul, teisel poolaastal, vajadusel kaasatakse spetsialiste. Sõimerühmades arenguvestlusi ei toimu.

Enne vestlust täidab lapsevanem kodus arenguvestluse ettevalmistuslehe ja vestluse aluseks on nii arenguvestluse ettevalmistusleht kui ka lapse arengutabel. Last hinnatakse igal aastal kuni lapse lasteaiast lahkumiseni.

Lapse arengumappi hakatakse koostama lapse lasteaeda tülles. Arengumapp liigub lapsega koos rühmast rühma ning kooli minnes saab laps selle endaga kaasa (juhend arengumapi koostamiseks (lisa 5). Arengumappi lisatakse kõik lisa 5 nimetatud dokumendid.

Sõimerühma õpetajad täidavad lapse kohanemislehte (Lisa 2a) ning arengutabelit (Lisa 2), mis edastatakse koos lapsega aiarühma.

Koolieelikutega (lapsed, kes on saanud enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit seitsmeaastaseks, KELS § 6 lõige 1) viib õpetaja läbi koostöös eripedagoogi, logopeedi ja lapsevanemaga:

1. sügisel lapse kooliküpsusvestluse (lisa 4)
2. aprillikuus joonistustesti (Lisa 12)
3. aprillikuus sotsiaalse arengu hindamise mängu (lisa 11b)

Kokkuvõtte teevad eripedagoog ja logopeed (Lisa 12a ja 11b).

Lasteaia õppekava läbinule annab lasteaed välja koolivalmiduskaardi (lisa 13), milles kirjeldatakse laste, kes on saanud enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit seitsmeaastaseks või kelle vanemad taotlevad põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 7 lõike 4 alusel koolikohustuslikust east noorema lapse kooli õppima asumist, arengu tulemusi üldoskustes ning õppe- ja kasvatustegevuse valdkondades lähtuvalt koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast, tuues välja lapse tugevused ja arendamist vajavad küljed. Koolivalmiduskaardi täidavad rühmaõpetajad koostöös eripedagoogi ja logopeediga. Lapsevanem esitab koolivalmiduskaardi kooli, kus laps asub täitma koolikohustust. Lapse koolivalmiduskaart väljastatakse lasteaia poolt lapsevanemale pärast aktiivse õppeperioodi lõppu alates 15.maist. Lapsevanem, kes soovib, et lasteaed väljastaks koolivalmiduskaardi koolikohustuslikust east nooremale lapsele, peab esitama vastava taotluse hiljemalt 1.aprilliks.

Koolieelikutega viiakse kevadeti läbi rahuloluküsitlus (Lisa 9). Küsitlus viiakse läbi rühmatöona (5-7 last), arutletakse koos küsimuste üle ja õpetaja paneb laste vastused kirja, teeb sellest kokkuvõtte, mille lisab rühma tegevuskava kokkuvõttesse (Lisa 1).

Novembrikuus saadetakse lasteaiast koolidesse tagasisideleht (Lisa 21), mille eesmärk on saada tagasisidet õpetajate tehtud tööle koolikohustuslikus laste kooliks ettevalmistamisel. Saadud andmed aitavad meil oma tööd analüüsida ja edasist tegevust planeerida.

1.5.1 Arenguestluse põhimõtted ja korraldus

Arenguestlus on lapsevanemate ja õpetajate arvamuste vahetus lapse arengust, mis peab viima üksteise paremale mõistmisele ja lapse võimetekohase arengu toetamisele, et seeläbi saavutada õppekavas sätestatud kasvatuse eesmärgid.

Arenguestluse viib läbi rühmaõpetaja(d), võttes aluseks arenguestluse juhendmaterjali (Lisa 20).

Vajadusel ja lapsevanema nõusolekul kaasatakse arenguestlusele spetsialistid.

Arenguestlus viiakse läbi üks kord õppeaastas ja läbiviimiseks kuluv optimaalne aeg on kuni üks tund.

Arenguestluse aluseks on lapse arengutabel (Lisa 2) ning lapsevanema arenguestluse ettevalmistusleht, mis lisatakse lapse arengumappi.

Iga järgneva arenguestluse valmistab õpetaja ette lähtuvalt eelmisel arenguestlusel kokku lepitust ning uutest eesmärkidest.

1.5.2 Erivajadusega lapse arengu toetamise põhimõtted ja korraldus

Erivajadusega on laps, kelle võimetest, terviseseisundist, keelelisest, kultuurilisest taustast või isikuomadustest tingitud arenguvajaduste toetamiseks on vaja teha muudatusi või kohandusi lapse kasvukeskkonnas (mängu- ja õppevahendid, ruumid, õppe- ja kasvatusmeetodid jm) või rühma tegevuskavas.

- Erivajadusega lapse, sealhulgas andeka lapse arengu toetamine lasteaias on meeskonnatöö, mille toimimise eest vastutab direktor.
- Kui lapse erivajadus selgub lasteaias käimise ajal, koostavad rühmaõpetajad koostöös logopeedi ja eripedagoogiga lapse iseloomustuse, kogutakse lapse loovtöid ja suunatakse lapsevanem nõustamiskomisjoni.
- Kui lapsevanem avaldab soovi saada lasteaiast oma lapse iseloomustust, siis õpetaja edastab kirjalikult direktorile info, kellele, miks ja millal on iseloomustust vaja.
Õpetaja koostöös tugispetsialistidega kirjutab iseloomustuse. Valminud iseloomustuse väljastab ametliku dokumendina lasteaija direktor.
Lapse iseloomustuse koostamiseks peab olema aega vähemalt üks nädal.
- Rühmaõpetajad, eripedagoog ja logopeed lähtuvad oma koostöös lapse varajase märkamise tabelist (Lisa 15). Vajadusel koostavad rühmaõpetajad õppeaasta algul koostöös eripedagoogi, logopeedi jt spetsialistidega ning lapsevanemaga lapsele individuaalse arenduskava. Kokkuvõtte arenduskava rakendumisest, arengukeskkonna sobilikkusest ning lapse edasistest vajadustest tehakse üks kord õppeaastas.
- Erivajadusega laps võetakse lasteaeda vastu lapsevanema kirjaliku avalduse alusel ning põhikooli ja gümnaasiumiseaduse paragrahv 50 nimetatud nõustamiskomisjoni soovitusel.

1.5.3 Tasandusrühm lasteaias

Tasandusrühm (tõhustatud toega rühm) on mõeldud 3- 7aastastele lastele, kes

- (1) vajavad vähemalt ühte tugispetsialisti teenust,
- (2) spetsiifilist õppe-ja kasvatustegevuse korraldust,
- (3) individuaalset lisatuge

TASANDUSRÜHM:

- on väike lastekollektiiv: rühmas on kuni 12 last;
- õppetöö toimub vastavalt lasteaia Sipsik õppekavale, lähtub lapse diagnoosist/eripärast;
- igale lapsele on koostatud individuaalne arenduskava (lisa 22) ja kõnearengukaart (lisa 23);
- lapsed võtavad osa lasteaia ühisüritustest;
- lapsega tegeleb meeskond: logopeed, eripedagoog, õpetajad (eripedagoogiline ettevalmistus), muusika- ja liikumisõpetaja
- lapsed valmistatakse ette tavakooli minekuks;
- kõneravi toimub logopeedi juhendamisel nii individuaal- kui rühmategevustes;
- eripedagoog toetab üldõpet individuaal-ja rühmategevustes
- toimub lastevanemate nõustamine.

TASANDUSRÜHMAS KÄIVAD LAPSED, kelle intellekt on normi piires, kellel esinevad:

- kõneprobleemid
  - huule- või suulaelõhe (rinolaalia);
  - kõnetakistusi, häälikute või silpide kordusi, venitusi (kogelus);
  - kellel ei ole arenenud sõnavara; ei oska moodustada lauseid ja jutustada (kõnetu);
  - kõne on arusaamatu: esineb hääldamise ja/või sõna silbistruktuuri puudeid, kõne on agrammatiline;
  - lapse kõnes puudub üks või mitu häälikut, esineb häälikute vale hääldus, nende segistamine/asendamine (R, S,V, K, J, L,Õ jne).
- kohanemiskõhivad
  - emotsionaalsed-ja käitumiskõhivad
- hariduslik erivajadus
  - mahajäämus õppekavas eeldatud tulemuste saavutamisel

1.6 Koostöö lapsevanematega

Koostöö lapsevanematega eesmärgiks on kahesuunaline töö, mille tulemusena toetatakse lapsevanemaid õppe- ja kasvatusküsimustes ning arvestatakse vanemate soove ja lapse harjumusi.

Koostöö korraldus lasteaia tasandil

Lapse lasteaeda tultes, täidab lapsevanem küsimustiku „Tere lasteaed“ (lisa 6), mille alusel selgitatakse lapse harjumused ja lapsevanemate ootused lasteaiale.

Õpetajad vestlevad lapsevanematega iga päev lapse lasteaeda tuleku ja lahkumise ajal, jagades vanemale päeva jooksul saadud infot lapse kohta.

Kirjalikud teated vanematele.

Rühmastendid sisaldavad rühma päevakava, õppeaasta ja nädala teemat ning nädala eesmärke (nädalaplaan).

Lapsevanema meelespea (lisa 7).

Ankeetküsimustikud lapsevanematele rahulolu ja ettepanekute kohta (lisa 8).

Avatud uste päevad, augustis uutele lastele ja rühmasiseselt vastavalt rühma plaanile.

Uute laste vanematele infotund augustis (lasteaia kodukorra tutvustamine).

Rühma lastevanemate koosolekud üks kord aastas - sügisel, koolieelikute rühmas kaks korda aastas: sügisel ja kevadel.

Lapsevanematega kohtumised kindlaks määratud ajal (arenguvestlus).

Loengud ja üldkoosolek lapsevanematele üks kord õppeaastas (vajadusel ka rohkem).

Ühisüritused vanematega (vaata aastaring lasteaias). Lasteaia kodulehekülg.

Õppeaasta alguses valivad iga rühma lapsevanemad ühe liikme lasteaia hoolekogusse.

Hoolekogu koosolekud toimuvad üks kord kvartalis vastavalt hoolekogu esimehe või lasteaia direktori ettepanekul.

1. 7 Õppekava uuendamise ja täiendamise kord

Lasteaia pedagoogilise nõukogu poolt heakskiidetud õppekava kinnitab direktor käskkirjaga.

Õppekava muudatused tehakse, pedagoogide ettepanekul, õppeaasta analüüside põhjal kevadel, muudatused kinnitatakse augustis pedagoogilises nõukogus. Pedagoogiline nõukogu esitab õppekava muudatused lasteaia hoolekogule tutvumiseks. Lasteaia pedagoogilise nõukogu ja hoolekogu poolt heakskiidetud õppekava muudatused kinnitab direktor käskkirjaga.

2. ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE SISU

2.1 Aastaring lasteaia

Kalendriluule

Mihklipäevast 29.09. - 6 nädalat mardipäevani.

Mardipäevast 10.11. - 2 nädalat kadripäevani.

Kadripäevast 25.11. - 4 nädalat jõuludeni.

Jõuludest 24. 12. - 6 nädalat küünlapäevani,

Küünlapäevast 02.02.- 7 nädalat maarjapäevani.

Maarjapäevast 25. 03. - 4 nädalat jüripäevani.

Jüripäevast 23. 04. - 9 nädalat jaanipäevani.

Jaanipäevast 24.06. - 7 nädalat lauritsapäevani.

Lauritsapäevast 10. 08.- 7 nädalat mihklipäevani.

Liikuvate pühade kalender

Lihavõtted ehk munapähad ehk ülestõusmispähad algavad esimesel täiskuu pühapäeval pärast kevadist pööripäeva, 22. märts...26. aprill.

Vastlapäev ehk lihaheitepäev on noorkuu teisipäev, seitse nädalat enne lihavõtteid, päev enne tuhkapäeva, 3. veebruar...9. märts.

Tuhkapäev on 40 nädala ehk argipäeva enne ülestõusmispühi ehk üks päev pärast vastlapäeva.

Urbepäev ehk palmipuudepäha on pühapäev, nädal enne lihavõtteid.

Suur neljapäev kuulub suurde nädalasse.

Suur reede kuulub suurde nädalasse, 17. märts...20. aprill.

Tuuleristipäev on kolm neljapäeva enne ristipäeva.

Linnuristipäev on kaks neljapäeva enne ristipäeva.

Leheristipäev on üks neljapäev enne suurt ristipäeva.

Ristipäev ehk taevaminemispüha on 40. päeva pärast lihavõtteid, neljapäev.

Suvistepähad ehk nelipähad on seitsmes pühapäev pärast lihavõtteid, 10. mai...14. juuni.

Emadepäev on maikuu teine pühapäev.

Isadepäev on novembrikuu teine pühapäev.

Advent algab pühapäeval, neli nädalat enne jõule ja kestab kuni jõululaupäevani.

SEPTEMBER / MIHKLIKUU / SÜGISKUU

1. - teadmistepäev
  2. pühapäev - Vanavanemate päev (rühma tasandil)
  8. - Ussimaarja päev (rühma tasandil)
  - Puu- ja köögiviljanädal lasteaias (37. nädalal)
  23. - Sügise algus (rühma tasandil)
  - Spordinädal lasteaias (39 nädalal)
  29. – Mihkclipäev (ühisüritus)
- Sügisnäitus

OKTOOBER / PORIKUU / REHEKUU / VIINAKUU

1. - Ülemaailmne muusikapäev (rahvapillid)
- Õpetajate päeva tähistamine
2. pühapäev - Lõikustänupüha
- Leivanädal (41. nädalal)
14. - Kolletamispäev (rühma tasandil)
- Liiklusnädal (42. nädalal)

NOVEMBER / TALVEKUU

2. november – Hingedepäev (rühma tasandil)
  10. november – Mardipäev
- novembri teine pühapäev – Isadepäev
25. november – Kadripäev

DETSEMBER / JÕULUKUU / TALVISTEPÜHA KUU/ TALSIKUU

1. detsember – Sipsiku sünnipäev
- Advent - algab pühapäeval neli nädalat enne jõule ja kestab kuni jõululaupäevani
21. – Toomapäev (Tahma Toomas)
  21. - Talve algus (rühma tasandil)
  24. – Jõululaupäev (jõulupeod)
  31. – Vana aasta (rühma tasandil)

JAANUAR / NÄÄRIKUU

1. – Uusaasta (rühma tasandil)
6. – Kolmekuningapäev (karneval)
14. – Taliharjapäev (17. Tõnisepäev)

VEEBRUAR / KÜÜNLA KUU / VASTLAKUU / TUISUKUU

2. veebruar – Küünlapäev (rühma tasandil)
- Vastlapäev - liikuv püha
14. veebruar – Valentiniapäev/sõbrapäev

24. veebruar – Eesti Vabariigi sünnipäev

MÄRTS

8. märts – Naistepäev

14. märts – Emakeelepäev

20. märts - Kevade algus

27. märts – Teatripäev

APRILLI KUU ON SÜDAMEKUU LASTEAIAS

1. - Naļjapäev

2. - Rahvusvaheline lasteraamatupäev

Ülemaailmne tervisepäev

18. - 24 – südamenädal

23. – Jüripäev (ühisüritus)

MAI / LEHEKUU

1. mai – Volbripäev (ühisüritus)

2. pühapäev – Emadepäev

Tänukontsert (koolieelikute rühm)

Hüvasti lasteaed – lõpupidu (koolieelikute rühm)

JUUNI / JAANIKUU / SUVEKUU/ KESAKUU

1. juuni – Lastekaitsepäev

21. - Suve algus

24. - Jaanipäev

27. - Seitsmemagaja päev

JUULI / HEINAKUU

Seitsmevannapäev

AUGUST / LÕIKUSKUU / VILJAKUU / RUKKIKUU / MÄDAKUU

10. – Lauritsapäev

15. – Rukkimaarjapäev

20. - Eesti taasiseseisvumise päev

2.2 Õppe- ja kasvatustegevuste maht nädalas ja kuus

Lapse vanusest lähtudes valib õpetaja õppe- ja kasvatustegevuste mahu nädalas alljärgnevalt:

	2a		3a		4a		5a		6-7a	
(N- nädalas, K – kuus)	N	K	N	K	N	K	N	K	N	K
MINA JA KESKKOND	1	4	1	4	1	4	2	8	2	8

LOODUSVAATLUS		1		1		1		1		1
(LOODUS)PILTIDE VAATLUS, VESTLUS		1		1		1		1		1
KATSETE TEGEMINE				1		1		1		2
MUDELITE JA PLAANIDE TEGEMINE								1		1
LASTE TEATMETEOSE KASUTAMINE						1		1		2
EHITUSMÄNGUDE MÄNGIMINE		2		1		1		1		1
KEEL JA KÕNE	3	12	3	12	3	12	3	12	3	12
LUULETUSE PÄHEÕPPIMINE		2		2		2		2		2
LASTE JUTUSTAMINE		2		2		2		2		2
LAVASTUSMÄNGUDE MÄNGIMINE		2		2		2		2		2
NUKUMÄNGUD		2		2						
VESTLEMINE		2		2		2		2		2
SITUATSIIONIMÄNGUDE MÄNGIMINE						2		2		2
LASTEKIRJANDUS: žanrid (muinasjutt, jutustus, luuletus), kirjanik, kunstnik		2		2		2		2		2
LUGEMINE JA KIRJUTAMINE			1	4	1	4	1	4	2	8
HÄÄLIMINE			1		1		1			
HÄÄLIK JA TÄHT							1		1	
KIRJAHARJUTUS									1	
KUNSTILINE TEGEVUS	2-3	8	3	8	3	8	3	8	3	8
MAALIMINE		3		4		4		4		4
JOONISTAMINE		1		1		2		2		1
VOOLIMINE		2		2		2		2		3
KLEEPIMINE		2		2		2		2		4
MEISTERDAMINE						2		2		4
KUNSTI VAATLUS, ANALÜÜS	Toimub iga tegevuse järel.									
MATEMAATIKA	1	4	1	4	1	4	2	8	2	8
MUUSIKA	2	8	2	8	2	8	2	8	2	8

LIIKUMINE	2	8	2	8	2	8	2	8	2	8
KOKKU	12		13		13		15		16	
TEGEVUSI PÄEVAS	2		2-3		2-3		3		4	
AJALINE KESTVUS MINUTITES	15		20		20		20		30	

Liikumis- ja muusikategevused toimuvad kindlaksmääratud kellaaegadel (vt. rühmade päeva- ja tegevusplaan). Õpetaja viib tegevusi läbi lõimitult.

2.3 Õppekäikude planeerimine

Sõimerühm – lapsed suudavad kahe kaupa paaris liikuda (abistav vahend – rõngastega nõör) lasteaia õuealal iga päev. Kevadel liiguvad 1x kuus ümber lasteaia õueala.

Noorema rühma – lapsed liiguvad kolonnis lasteaia õuealal iga päev. Üks kord kuus – õppekäik, teemal loodusvaatlus vm. (lasteaia õuealal).

Keskmine rühm – lapsed liiguvad kahe kaupa rivis, väikeste peatustega lasteaia ümbruses, tänaval, pargis (kord kuus).

Vanem rühm – lapsed suudavad läbida pikema matka linnas või selle lähiümbruses (kord kuus).

Koolieelne rühm – lapsed suudavad läbida õppekäike ja matku, vajadusel kasutades ühistransporti.

Õppekäike planeeritakse üks kord kuus, kaugemaid väljasõite 2-3 korda õppeaastas.

Lasteaia territooriumilt lahkudes kannavad kõik lapsed ja nendega kaasas olevad täiskasvanud – helkurveste.

24 lapse kohta peab olema kolm täiskasvanut.

Rühma liikumist üle sõidutee, reguleerib õpetaja, kasutades liiklusmärki – STOPP LAPSED.

Lasteaiast lahkudes täitab õpetaja õppekäigu blanketi (lisa 14), kuhu paneb kirja laste arvu, sihtkoha, saatjate nimed ja kinnitab oma allkirjaga.

ÕUESÕPE

Lasteaias toimub õuesõpe aastaringselt. Kord nädalas on igal rühmal liikumistegevus õues. Õues toimuvad aastaringselt ka ilmavaatlus ja muud tegevused.

Õuesoleku aeg on jaotatud kolme ossa:

Vaatluseks õuealal (või õppekäigul) tulevad lapsed koos õpetajaga, rivis õue. Vaatluseks kulub aega 10 – 15 minutit, olenevalt laste vanusest. Vaatlustegevust võib integreerida teiste tegevustega nagu kunst, matemaatika, keel ja kõnelemine, muusika.

Vabad mängud õues.

Märguande peale kogunevad lapsed oma õpetaja juures. Koos koristatakse mänguasjad, puhastatakse riided ja jalanõud. Enne tuppä minekut mängitakse koos üks liikumismäng. Kui

samal päeval on õues on liikumistegevus, toimub liikumismäng tegevuse osana, lõpus. Turvalisuse tagamiseks tuleb jälgida lasteaia õueala kasutamise reegleid (Lisa 18) ja seikluspargi kasutamise reegleid (Lisa 19).

3. VALDKONNAD, ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse EESMÄRGID NING LASTE EELDATAVAD TULEMUSED VANUSETI

3.1 Terviseedendamine

Terviseedendamise eesmärgiks on väärtustada laste, nende vanemate ja töötajate tervist. Lapse ja tema pere tervisliku eluviisi kujundamine.

Lasteaed on tervisliku füüsilise ja sotsiaalse keskkonnaga mudel kodu kõrval.

Sisu:

tervete eluviisidega perekond
õiged toitumisharjumused
nakkushaiguste leviku vähendamine
vigastuste ja vägivalla ennetamine
füüsiline keskkond
vaimne tervis
lasteaial on oma päevakava

Tervise edendamine toimub terve lasteaiapäeva vältel läbi igapäevategevuste.

Lasteaed Sipsik laps:

- mõistab ja tunnetab ümbritsevat maailma terviklikult (mina ja keskkond)
- mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele (liikumine);
- peab kinni käitumiskokkulepetest;
- hindab oma tervist, kui inimese suurimat vara;
- ei kahjusta teiste tervist oma tegevusega;
- omab usku enda võimekusse ja toimetulekusse;

Lasteaias toimub pidev laste tervise ja arengu jälgimine ning hindamine koostöös rühmaõpetajate, muusikaõpetaja ja eripedagoogi ning kodu vahel.

Lapsevanemad saavad lasteaiast tuge lapse tervislike eluviiside kujundamisel ja aitavad lasteaia keskkonda tervislikumaks muuta.

Lasteaed Sipsik personal on eeskujuks oma tervislike eluviisidega.

3.2 Liikumine

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:
tahab liikuda ja tunneb liikumisest rõõmu;
suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;
tegutseb aktiivselt üksi ja rühmas;
mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele;
järgib esmaseid hügieeni- ja ohutusnõudeid.

Sisu:

Liikumisteadmised

Põhiliikumised

Liikumismängud

Spordialad: võimlemine, kelgutamine, pallimängud

Tants ja rütmika

Vaba aeg ja loodusliikumine

2-AASTASED

Liikumisteadmised

Sooritab harjutusi aktiivselt, entusiastlikult.

Liigub õpetaja juhendamisel ohutult.

Põhiliikumine

Ronib ja roomab üle ning läbi väikeste takistuste.

Kõnnib piiratud pinnal.

Säilitab sihi kõnnil ja jooksul.

Hüpitab käes palli, jälgib selle suunda.

Viskab palli.

Liikumismängud

Mängib koos juhendaja ja kaaslastega kõnni- ning jooksumänge.

Spordialad: võimlemine

1. Sooritab ettenäitamise ja juhendamise järgi asendeid ja liikumisi.

2. Jookseb veereva vahendi (pall, rõngas) järel.

Kelgutamine

Istub kelgul ja hoiab tasakaalu mäest laskumisel.

Tants ja rütmika:

1. Kasutab liikumisel rütmipille juhendaja abil.

2. Sobitab liikumist vastavalt muusika iseloomule juhendaja abil.

Vaba aeg ja loodusliikumine:

Mängib vabamängus iseseisvalt.

3-AASTASED

Liikumisteadmised

1. Valib õpetaja korraldusel teiste riiete hulgast välja võimlemisriided.
2. Arvestab aktiivses tegevuses rühmakaaslastega.

Põhiliikumised

1. Sooritab põhiliikumisi.
2. Säilitab liikumisel tasakaalu, seda nii tasakaalupingil kui ka vähendatud pinnal.
3. Vahetab jooksul suunda.

Liikumismängud

1. Mängib matkiva sisuga 1–2 reeglita kõnni- ja jooksumänge.
2. Mängib iseseisvalt aktiivse liikumisega mängu.
3. Püüab ja viskab palli, lööb palli jalaga.

Spordialad: võimlemine

1. Sooritab võimlemisharjutusi eri asenditest ja erinevate vahenditega.
2. Teeb harjutusi ettenäitamise ja juhendamise järgi ühtses tempos õpetaja ja kaaslastega.
3. Sooritab painduvust ja kiirust arendavaid harjutusi.

Kelgutamine

1. Veab tühja kelku.
2. Sõidab kelgul iseseisvalt nõlvakust alla.

Tants ja rütmika

1. Kõnnib, jookseb ja hüpleb rütmiliselt muusika järgi.
2. Sooritab liigutusi vastavalt muusikale erinevas tempos õpetaja juhendamise järgi.

Vaba aeg ja loodusliikumine

1. Matkab õpetajaga või vanematega looduses.
2. Teeb kaasa kuni 500 m pikkuse rännaku ja püsib kolonnis.

4-AASTASED

Liikumisteadmised

1. Sooritab harjutusi vastavalt õpetaja korraldustele sõnalise seletuse järgi.
2. Järgib meeldetuletamise korral hügieeninõudeid.

Põhiliikumised

1. Sooritab põhiliikumisi kombinatsioonides ja õpitud harjutustes.
2. Teeb koordineeritud, tasakaalu ja osavust arendavaid harjutusi.
3. Kõnnib poomil või kitsal pingil.
4. Hüppab kukkumata 10 korda ette ja tagurpidi.

5. Seisab ja hüppab ühel jalal.

Liikumismängud

1. Mängib 2–4 reeglita liikumismänge.
2. Pingutab end rühmategevustes ühise eesmärgi nimel.

Spordialad: võimlemine

1. Sooritab juhendamisel kuni neljast harjutusest koosnevat kombinatsiooni.
2. Hoiab oma kohta erinevates rivistustes: kolonnis, ringis, viirus.

Kelgutamine

1. Suudab kelgu peal istudes tõugata kelku käte abil edasi

Tants ja rütmika

1. Sooritab imiteerivaid liigutusi vastavalt muusika iseloomule.
2. Plaksutab ja liigub vastavalt rütmile.

Vaba aeg ja loodusliikumine

1. Algatab iseseisvalt mängu.
2. Tegutseb iseseisvalt lasteaia õuealal.

5-AASTASED

Liikumisteadmised

1. Nimetab erinevaid kodukohas harrastatavaid spordialasid ja spordivõistlusi.
2. Teab spordivahendite nimetusi ning kasutab erinevaid spordivahendeid (nt topispalli) ohutult, sobival viisil ja kohas.
3. Õpitud tegevustes kasutab ohutuid liikumisviise.

Põhiliikumised

1. Kasutab põhiliikumisi aktiivses tegevuses ja mängudes.
2. Sooritab staatilist tasakaalu nõudvaid harjutusi.
3. Seisab toeta ühel jalal.
4. Hüppab ühel jalal.
5. Hüppab 20cm kõrguselt.
6. Hüppab üle 5cm kõrguse nõõri.
7. Hüpleb hari kokku.
- 8.. Teeb harjutusi väikevahendeid kasutades.

Liikumismängud

1. Mängib kollektiivseid võistlusemänge.
2. Osaleb jõukohastes teatevõistlustes (nt joonejooksud).
3. Tunnustab nii enda kui vastasmeeskonna edu.

Spordialad: võimlemine

1. Vahenditega harjutusi (pall, hüpits) sooritab eakohaselt tehniliselt õigesti.
2. Põrgatab suurt palli
3. Sooritab palliga täpsusviskeid.
- 4.. Valitseb oma liigutusi koordineerimise ja tasakaalu nõudvate harjutuste täitmisel.
- 5.. Sooritab tasakaalu, painduvust ja osavust arendavaid harjutusi.

Kelgutamine

1. Veab üksi, kahekesi, kolmekesi kelgul kaaslast.
2. Kelgutab mäest alla, täites eriülesandeid (nt esemete haaramine).

Tants ja rütmika

1. Jäljendab liikumisega erinevaid rütme.
2. Liigub vastavalt muusika tempo kiirenemisele ja aeglustumisele.

Vaba aeg ja loodusliikumine

1. Kasutab spordi- ja mänguväljakute vahendeid sihipäraselt.
2. Sooritab rännakuid ja orienteerub koos õpetajaga.

6-AASTASED

Liikumisteadmised

1. Osaleb lasteaia spordipäeval.
2. Talub kaotust võistlusmängudes.
3. Teab ja kasutab mõisteid õpitud terminoloogia piires.
4. Mõistab hügieeninõuete olulisust.
5. Õnnetuse korral kutsub appi täiskasvanu.
6. Sooritab harjutusi tehniliselt õigesti.
7. Reageerib kiiresti tempo muutmisele.

Põhiliikumised

1. Käsitseb väikevahendeid aktiivses tegevuses.
2. Ronib varbseinal vahelduva sammu ja lisaülesandega.

Liikumismängud

1. Käsitseb mängu- ja spordivahendeid loovmängudes.

Spordialad: võimlemine

1. Valitseb oma liigutusi ja kehahoidu harjutuste sooritamisel.
2. Säilitab tasakaalu dünaamilistes harjutustes.
3. Kõnnib pingil ette, tagurpidi, küljega.
4. Seisab toeta ühel jalal kinnisilmi 10sek.
5. Oskab hüpaksammu, galoppühpet.
6. Hüppab kõrgust, kaugust.

7. Laps hüppab hüppenööriaga.

Kelgutamine

1. Mäest laskumine, pööre, pidurdamine jalgadega.
2. Kelgul istuva lapse tõukamine õlgadest.

Tants ja rütmika

1. Kohandab oma liigutusi etteantud rütmiga.
2. Kasutab lihtsaid tantsusamme üksi ja rühmas tantsides.

Vaba aeg ja loodusliikumine

1. Sõidab kahe rattalise rattaga (lapse isikliku ratta olemasolul).

7-AASTASED

Liikumisteadmised

1. Nimetab erinevaid spordialasid ja mõne Eesti tuntuma sportlase.
2. Keskendub sihipäraseks kehaliseks tegevuseks.
3. Liikumisel ja mängimisel peab kinni üldistest ohutusreeglitest (valides sobivad paigad ja vahendid).

Põhiliikumised

1. Sooritab põhiliikumisi pingevabalt, nii et liigutused on koordineeritud, rütmilised.
2. Säilitab tasakaalu staatilistes asendites ja liikumisel.
3. Kasutab harjutuste sooritamisel mõlemat kätt üheaegselt, täpsust nõudvas tegevuses kasutab domineerivat kätt.

Liikumismängud

1. Võistleb kombineeritud teatevõistlustes (nt takistusriba läbimine).
2. Mängib sportlike elementidega mängu (korvi visked, jalgpall jne).
3. Organiseerib ise liikumismänge.
4. Kasutab ausa mängu põhimõtteid ning peab kinni kokkulepitud mängureeglitest.

Spordialad: võimlemine

1. Valitseb oma liigutusi nii ruumis, maastikul kui ka tänaval.
2. Orienteerub mänguväljakul, sooritab kujundliikumisi, olles kolonnis esimene.
3. Sooritab painduvust, kiirust, vastupidavust ja jõudu arendavaid tegevusi.
4. Ripub kangil 10sek.
5. Teeb kukerpalli.

Kelgutamine

1. Osaleb kelguvõistlustel (kaugemale, täpsemalt).
2. Kelgutamine mäel: pidurdamine, pöörded, slaalom, laskumisel korjata esemeid

Tants ja rütmika

1. Sooritab rütmiliikumisi üheaegselt kaaslasega.
2. Liigub vastavalt enda tekitatud rütmile, vahelduva tempoga kiirelt aeglasele.
3. Väljendab liikumise kaudu emotsioone.
4. Kasutab liikumisel loovalt vahendeid (lindid, rätikud, rõngad).

Vaba aeg ja loodusliikumine

1. Tegutseb iseseisvalt koduümbruse mängu- ja spordiväljakul.
  2. Mängib lihtsamaid maastikumänge.
  3. Teab ja peab kinni ohutusnõuetest pikematel jalutuskäikudel, matkadel ja bussiga väljasõitudel.
- Teab ohutusnõudeid metsas ja veekogu lähedusel liikudes.

3.3 Kunst

Kunsti valdkonna õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

kasutab erinevaid materjale, tööriistu ja võtteid;
suudab keskenduda alustatud kunstitööle;
kasutab värve erinevate vormide ja rütmide loomisel;
räägib vaatluse all olevast kunstiteosest;
kujutab teistele mõistetaval moel tuttavaid objekte.

Sisu:

tööprotsessi juhtimine, teose loomine;
visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös;
kujutava kunsti abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia);
kujundamine, disainimine;
visuaalse keskkonna teadvustamine;
kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist;
visuaalse keele kasutamine.

tehnilised oskused:

voolimine;
joonistamine;
maalimine;
meisterdamine.

2-AASTASED

Tööprotsessi juhtimine, teose loomine

Julgeb osaleda kunstitegevuses.

Püüab jäljendada ettenäidatud liigutusi individuaalse tegutsemise juures või väikeses lastegrupis.

Väljendab positiivset emotsiooni töö valmimise järgselt.

Julgustamisel tegutseb erinevate kunstimaterjalide ja vahenditega.

Visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös

Jäljendab loodushääli, liikumisi ning matkib neid ka iseseisvalt.

Suunamisel tunneb ära erinevate omadustega, värvusega, suurusega esemeid.

Vaatleb ja tunneb ära tuttavaid asju, esemeid, nähtusi, osutades neile.

Kritseldab maapinnale, liivale, lumele ka väljaspool kunstitegevust.

Kujutava abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia)

Tunneb meeldetuletamisel ära põhivärvid (kollane, punane, sinine) ja osutab neile. Suunamisel annab kritseldustele tuttavate inimeste, esemete ja nähtuste nimed.

Abistab täiskasvanut erinevate liivast, lumest jne vormide moodustamisel.

Muudab olemasolevaid vorme ja väljendab soovi nende taastamiseks.

Kujundamine, disainimine

Joonistab vaid selleks ettenähtud kohta.

Matkib täiskasvanu liigutusi tegutsemisel erinevate kunstivahenditega.

Kritseldab juhendamisel maapinnale, liivale, lumele ka väljaspool kunstitegevust

Visuaalse keskkonna teadvustamine

Vaatleb uusi asju emotsionaalselt, elavneb, juhhib nendele täiskasvanu tähelepanu.

Huvitub ümbritsevatest esemetest, taimedest ja loodusnähtustest.

Kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist

Suunavate küsimuste abil leiab piltidelt, illustratsioonidelt tuttavaid esemeid ning nimetab neid.

Rõõmustab, elavneb äratundmisrõõmust.

Visuaalse keele kasutamine

Annab erineva pikkuse ja suunaga joontele nimetusi -koer, kass, pikem kriips - suur koer jne.

Voolimine

Juhendamisel muljub voolimismaterjali, mängides muudab vabalt savitüki kuju.

Juhendamisel tükeldab savi, plastiliini.

Tegevust jäljendades vajutab voolimismassi auke.

Joonistamine

Kritseldab liikuva ja vaba käega. Juhendamisel tõmbab jämedate joonistusvahenditega erinevaid jooni.

Hoiab meeldetuletamisel paberit kinni ja joonistab vaid selleks ettenähtud kohta (nt paber, asfalt).

Maalimine

Kannab värvi õpetaja antud värvise pintsliga paberile spontaansete, teadvustamata liigutustega.

Jätab paberile jäljendeid õpetaja värviga kaetud švammiga, templiga jne.

Juhendamisel teeb näpuvärvidega paberile erineva suunaga sirgeid, kaarjaid jne jooni.

Meisterdamine

Eristab õpetaja juhendamisel erinevat ehitus-, looduslikku vms tegutsemiseks pakutud materjali.

Ettenäitamisel laob vahendid üksteise peale, järgi, kõrvale jne.

Juhendamisel kortsutab pehmet paberit, rebib pabeririba küljest tükke, aitab paberist välja lõigatud kujundid liimiga kaetud paberile.

3-AASTASED

Tööprotsessi juhtimine, teose loomine

Teeb suulise suunamise juures kaasa ettenäidatud liigutusi ja tegevusi, matkib neid ka iseseisvalt.

Annab oma tööle nimetuse.

Näitab tulemust (olgu see siis tuntav ja tähenduslik või mitte) teistele kui oma teost.

Aitab töökohta ette valmistada ja töö lõpetamise järel ära koristada.

Visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös

Juhendamisel leiab ümbritsevate esemete ja nähtuste (nt mänguasi, vihm, lumi) hulgast ideid.

Kujutava abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia)

1. Kujutab tuttavaid asju ja nähtusi, lähedasi inimesi ning nimetab, mida kujutas.

2. Laps tunneb ja nimetab kõiki põhivärve

3. Leiab juhendamise abil konkreetset värvi (punane, kollane, sinine, roheline) eseme teiste antud esemete (mänguasjade, pliiatsite, paberite, plastiliinipulkade vms) hulgast.

4. Tunneb rõõmu erinevate vormide loomisest (savist, liivast, lumest) lihtsalt mängust muudetava, vormitava materjaliga (äratuntav vorm ja tähendus pole peamine).

Kujundamine, disainimine

1. Kaunistab (täppidega, joontega) mitmesuguseid etteantud ruumilisi ja tasapinnalisi esemeid (nt lillepott, paber, taskurätt, papptaldrik, pall, sokk, plastiliinist plaat, kivi jne).

Visuaalse keskkonna teadvustamine

1. Vaatleb ja osutab ümbritsevatele asjadele, olles avatud uuele ja huvitavale (nt vikerkaar, märg liiv, udune aken, jalajäljed, lillepeenar jne).

Kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist

1. Vaatleb pilte, näidistoid, raamatu illustratsioone; osutab enda jaoks tähtsatele objektidele, nähtustele ning nimetab neid (auto, puu, koer, maja).

Visuaalse keele kasutamine

1. Teeb erineva karakteriga täppe ja jooni (pikad, lühikesed, sirged, lainelised, spiraalsed) ja kombineerib neid omavahel.

Annab tekkinud seoste alusel kritseldustele nimesid.

Voolimine

1. Muljub ja näpistab, juhendamisel rullib ja veeretab voolimismaterjale (savi, plastiliin).

2. Surub sõrme või pulgaga pehmesse materjali auke, teeb pinnale jooni.

Joonistamine

Tõmbab iseseisvalt jämedate joonistus materjalidega (rasvakriidid, pehmed pliiatsid jne) erinevaid jälgi (täpid, jooned: vertikaalsed, horisontaalsed, lainelised, katkendlikud, spiraalsed), püsides paberil.

Meeldetuletamisel hoiab õigesti pliiatsit jt joonistusvahendeid.

Maalimine

Juhendamisel võtab pintsliga värvi, loputab pintslit vees.

Tõmbab pintsliga erineva suunaga jooni, teeb täppe.

Teeb näpuvärvidega punkte ja jooni.

Vajutab templiga erinevatele pindadele (nt paber, kartong) jäljendeid.

Meisterdamine

Kortsutab pehmet paberit, rebib paberiribast tükke. Puistab õpetaja poolt liimiga kaetud paberile paberitükke, seemneid vms.

Asetab alusele ja surub kinni õpetaja poolt liimiga kaetud paberist kujundid, puulehed vms (nt lehed puule).

4-AASTASED

Tööprotsessi juhtimine, teose loomine

1. Tegutseb emotsionaalselt.
2. Tegutseb suunamisel, ergutamisel ühe teema piires.
3. Järgib töö käigus saadud tehnilisi juhiseid.
4. Enamasti lõpetab alustatud töö (või lõpetab siis, kui peab seda ise valminuks).
5. Loob töö järjepidevalt, planeerib esmaselt töö käiku.

Visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös

1. Kujutab olendeid, esemeid tegelikkusega sarnaselt.
2. Nimetab esemete iseloomulikke tunnuseid ning osutab samade esemete, nähtuste muutumisele.
3. Kujutab esemeid, asju oma tunnetuse, tajumise ja nägemise seisukohalt.
4. Osutab kunstitegevuse võimalustele õues (liiv, lumi, looduslik materjal) ja kasutab neid.

Kujutava abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia)

1. Nimetab põhivärve ning lisaks rohelist, oranži, roosat, musta, pruuni.
2. Oskab nimetada tumedamaid ja heledamaid värvitoone.
3. Kujutab tuttavaid objekte, nähtusi oma sümbolite abil, mis oma olemuselt täienevad ja muutuvad keerukamateks.
4. Valib tööks meeldivad toonid ja värvid ning põhjendab oma valikut elementaarsel moel.
5. Kirjeldab ja kasutab esemetele ja nähtustele iseloomulikke värvusi.

Kujundamine, disainimine

1. Kaunistab tasapinnalisi esemeid valmiskujunditega, neid sinna spontaanselt paigutades.
2. Laob 3–4 tuttavast geomeetrisest kujundist esemeid, loomi jne.
3. Suunamisel ja tähelepanu juhtimisel lisab valmivale esemele iseloomulikke detaile.
4. Kaunistab valmistatud voolingu, kasutades voolimispulka või lisades suuremale vormile väikseid ümaraid või piklikke vorme.
5. Koostab mängudes ja vabas tegevuses mustreid (nt mosaiikmängud).

Visuaalse keskkonna teadvustamine

1. Teab erineva suurusega esemeid ja tajub esmaselt nähtuste omavahelisi seoseid.
2. Osutab esemete ühistele tunnustele.
3. Kirjeldab sagedamini esinevat looduslikku materjali ja selle omadusi (nt käbid, kastanimunad, puulehed).
4. Kasutab looduslikku materjali asendusmänguasjadena.
5. Ühendab looduslikku materjali elementaarsete võtetega (plastiliin, savi jne).

Kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist

1. Suunavate küsimuste abil analüüsib ja annab tööle hinnangu.
2. Põhjendab, miks töö, pilt meeldib.
3. Vastab küsimustele ja selgitab, miks kujutab esemeid, nähtusi just sellisel viisil.

Visuaalse keele kasutamine

Kindlaskujunenud sümbolite abil ja soovitud värve kasutades annab edasi oma emotsioone, tuttavaid inimesi, esemeid, nähtusi jne.

Voolimine

1. Annab voolitud ümarvormidele erinevaid nimetusi.
  2. Rullib savitükki ja muudab rullimise tulemusel tekkinud pikliku vormi kuju, andes edasi asjade, esemete jne iseloomulikke tunnuseid.
  3. Vajutab ümarvormi pihkude ja/või sõrmede vahel õhemaks, pigistab ja venitab savi sellele teise kuju andmise eesmärgil.
  4. Moodustab väikestest voolitud vormidest terviku neid üksteise peale, sisse jne ladudes.
- Juhendamisel kasutab voolimispulka savi vms voolimismaterjali tükeldamiseks.
- Juhendamisel voolib ümar- ja piklikke vorme.

Joonistamine

1. Tõmbab iseseisvalt horisontaalseid ja vertikaalseid triipe sooviga jäljendada konkreetseid esemeid.
2. Juhendamisel tõmbab erineva kuju ja suunaga, sealhulgas ka kaarjaid jooni.
3. Kasutab erinevaid joonistusvahendeid liigse surveta.

4. Suudab kujutada natuurile sarnaseid, lähedasi esemeid, asju, inimest (nn peajalgsed).

Maalimine

1. Juhendamisel kasutab kattevärve kogu pinna katmiseks.
2. Ümarvormi joonistab värvilaigu pintsliga suurendamise teel.
3. Suunamisel võtab pintslile vajaliku koguse värvi ja loputab pintsli peale kasutamist.
4. Meeldetuletusel ei värvi üle paberi serva.
5. Selgitusel kasutab töös pintsli erinevaid osi (otsa, külge) ja teab, kuidas tekitada erinevaid pintslijäljendeid.

Meisterdamine

1. Lõikab paberist ribasid ja lihtsama kujundi mööda etteantud joont.
2. Katab liimiga talle näidatud pinna ja täiendaval juhendamisel asetab sinna soovitud kujundid.
3. Ettenäitamisel ühendab erinevaid materjale (looduslik materjal ja paber; suled ja paber jne).
4. Kortsutab erineva paksusega paberit.
5. Matkib täiskasvanu tegevust lihtsa mänguasja valmistamisel (nt päkapikk – käbile müts; siil – männikäbile nina).
6. Voldib paberi pooleks, neljaks.

5-AASTASED

Tööprotsessi juhtimine, teose loomine

Väljendab soovi alustada kunstitegevust.

Nimetab vajaminevad töövahendeid.

Jäljendab ettenäidatud võtteid, rakendab neid ka iseseisvalt ja loovalt.

Annab hinnangu oma tööle, kas see on pooleli või valmis.

Visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös

1. Juhendamisel leiab iseloomulikke detaile vaatluse ja võrdluse teel (sebra triibud, ema lakkis juuksed jne), millega täiendada oma töid.

Kujutava abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia)

Kujutab tuttavaid objekte oma isiklike, lihtsate, kuid ka teistele äratuntavate skeemidena. Kasutab maalimisel ja joonistamisel mitut värvi.

Leiab iseseisvalt ümbruskonnast, osutab ja nimetab värve (punane, kollane, roheline, valge, must, roosa, pruun).

Eristab võrdlemisel heledamat ja tumedamat värvitooni esemeid (nt hele ja tume mängauto). Loob erinevate voolimisvõtete (rullimine, veeretamine, vajutamine) abil algvormid.

Kujundamine, disainimine

Koostab lihtsatest elementidest (kahe elemendi vaheldumisega) mustriribasid esemete kaunistamiseks (tass, taskurätt jne).

Lükib varieeruva kuju, suuruse ja värviga elementidest (helmed, seemned, nõõbid vms) nõõrile rütmilise jada, luues kaelakee, kuusehte vms.

Kujundab suunamise toel tähtpäevakaardi sündmuse meeleoluga sobivate motiividega.

Valib kaunistusmotiivi ja kannab juhendamisel šablooni, trafareti või templi abil selle omavalitud kohale esemel (kruus, taldrik, pluus jne).

Visuaalse keskkonna teadvustamine

Kirjeldab ümbritsevate esemete, ruumide ja loodusnähtuste välimust (nt suurus, värv).

Korjab juhendamisel looduslikku materjali (marjad, urvad, seemned, oksad jne) meisterdamiseks või ruumi kaunistamiseks.

Kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist

Kunstitöö vaatlemisel vastab suunavatele küsimustele (mis toimub pildil, kes, mida, kus teeb?).

Juhendamisel võrdleb erinevaid kujutatud objekte (värvi).

Tunneb ära varem vaadeldud pildi.

Jutustab suunamise abil, mida on kujutanud oma töödel, loetleb, milliseid materjale on kasutanud töö valmimisel.

Visuaalse keele kasutamine

1. Loob lihtsatest elementidest (ringid, kolmnurgad, sirged jooned jne) oma isiklikud sümbolised skeemid tuttavate asjade kujutamiseks.

Voolimine

Veeretab ja rullib iseseisvalt erinevaid voolimismaterjale (nt pabermassi, vaha jne).

Kasutab saadud algvorme (kera, silinder) neist tähendusega objektide voolimiseks.

Juhendamisel ühendab lihtsaid voolitud detaile omavahel.

Kasutab valmisvorme (iseseisvalt liivast ehitamiseks, juhendamisel nt piparkookide vms valmistamiseks).

Joonistamine

Kasutab iseseisvalt erinevaid joonistusvahendeid (nt viltpliiatsid, pastellid).

Kujundite värvimisel ületab minimaalselt piirjoont.

Kasutab iseseisvalt pliiatsiteritajat.

Tõmbab ühtlase joone lihtsa kujuga šablooni või joonlaua järgi.

Maalimine

Võtab iseseisvalt pintsliga värvi ja katab pindu.

Juhendamisel katab värviga algul suurema kujundi, millele lisab detailid.

Teeb pintslivajutuste ja -tõmmetega objektide väikseid detaile (nt silmad, suu) või rütme.

Suunamisel loob maalile tausta, jätab vähe katmata pinda.

Meisterdamine

Juhendamisel rebib paberist ribasid ja lihtsaid kujundeid ning kleebib need alusele.
Lõikab juhendamisel kääridega suuri sirgete piirjoontega ja vormilt lihtsaid kujundeid.
Voldib paberi pooleks, neljaks (kujundades nii nt kaardi, raamatu, liniku).
Lükib paelale, lõngale auguga esemeid (nt helmeid, nõöpe) kettide, kaunistuste jne valmistamiseks.
Meisterdab looduslikust materjalist ja majapidamises järelejaanud pisiesemetest objekte lihtsate ühendusvõtete abil (nt plastiliiniga liitmine, tikkude või kõrte torkamine pehmesse materjali jne).

6-AASTASED

Tööprotsessi juhtimine, teose loomine

Pakub omapoolseid lahendusi töö mitmekesistamiseks.
Küsib vajadusel nõu ja arutleb tehnilise teostuse ning värvi-ja vormilahenduste üle.
Enamasti teeb töö lõpuni või pakub ise võimaluse lõpetada töö hiljem.
Kasutab organiseeritud kunstitegevust oma tööde teostamisel inspiratsiooniallikana.
Kasutab õppetöös omandatud tehnilisi oskusi vabas kunstitegevuses.
Ühendab töö tegemisel erinevad tegevusliigid ja nende tehnilised võtted.
Meeldetuletusel kasutab materjale säästlikult ja otstarbekalt.

Visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös

Juhendamisel annab edasi loodusnähtuste, aastaegade ja muu ümbritseva iseloomulikke tunnuseid.
Kasutab oma töö loomisel inspiratsiooniallikana ümbritsevas toimuvaid muutusi ning sündmusi.
Kajastab piltides ühiskonna- ja peresuhete teemasid.
Kasutab ja arendab edasi töödeldud infot (film, näidend, pilt) oma töö loomiseks.

Kujutava abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia)

Tunneb kõiki värve ja värvitoone (hele-tume).
Valib sobiva taustatooni meeleolust, aastaegadest jm kujutatavast lähtudes.
Tausta värvimisel annab edasi pildi meeleolu, iseloomu, kasutades juhendamisel ja meeldetuletamisel seni omandatud tehnilisi võtteid.
Paigutab esemed jm kujutataval tööol suurussuhetest lähtudes.
Esemete kaunistamisel ja nende iseloomu edasiandmisel kasutab õpitud oskusi (nt triibud, jooned, täpid, pintslivajutused jne).
Pärast tööjuhiste kordamist segab ja hele-tumestab värve.

Kujundamine, disainimine

Juhendamisel kasutab looduslikku materjali koos tehnikuga (nt voolimismaterjalid, nõör, paber jne).
Kujundab lihtsa mustri väikestest detailidest (lood, materjal, voolitud väikevormid, kriipsud, täpid jne).
Kasutab esemete kujundamisel lihtsaid trükke, jäljendite vajutamist, ruumiliste esemete puhul

väikevormide liitmist, väljapigistamist, muljumist jne.

Märkab mustri rütmi ja suudab jätkata mustri moodustamist.

Kirjeldab ja kasutab lihtsamaid Eesti rahvusmotive - triibud, lillornament.

Visuaalse keskkonna teadvustamine

Märkab loodust erinevatel aastaegadel, kasutab ja väljendab saadud infot kunstitegevustes.

Kirjeldab esemete mitmeotstarbelise kasutamise võimalust.

Kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist

Annab oma tööle hinnangu ja põhjendab oma arvamust.

Põhjendab küsimustega suunamisel tehniliste lahenduste, vormi-ja värvilahenduste.

Visuaalse keele kasutamine

Kasutab sümboloid esemete iseloomulike tunnuste välja-toomiseks (nt okas nupuna, triibuna, auguna).

Voolimine

Nimetab erinevaid voolimismaterjale ja nende omadusi.

Kasutab voolimispulka vormide joonestamisel, iseseisvalt mustri tegemisel.

Voolib juhendamisel ka ühest savitükist, venitades ning pigistades sellest välja terviku erinevaid osi.

Ümarvorme ning ümar-ja piklikke vorme ühendades voolib iseseisvalt erinevaid esemeid.

Juhendamisel silub, peale väiksemate detailide lisamist, ühenduskohad.

Niisutab vajadusel voolitava eseme pinda ühenduskohtade silumiseks.

Oskab voolida erineva suurusega ümarvorme ning neid joonevormideks muuta.

Joonistamine

Joonistamisel jätab vahendiga jäljendi joonistusvahendit ja paberit rikkumata. Meeldetuletamisel kasutab pinna katmiseks kallutatud pliiatsit (pliiatsi külgi).

Väljendab sirgete, sakiliste, kaarjate jne joontega emotsiooni ja meeleolu ning täidab pinda.

Värvib enamasti kontuuri ületamata.

Maalimine

Kasutab varemõpitud tehnilisi oskusi töö teostamisel.

Juhendamisel hele-tumestab värve ja segab omavahel põhivärve.

Meeldetuletusel annab värvidega edasi meeleolu, aastaegadele iseloomulikke tunnuseid.

Suunamisel oskab valida kujutatavast lähtuvalt tööle sobivat tausta.

Pintsliga liigub paberil vabalt, ei liigu pikalt edasi-tagasi ühes kohas.

Kasutab tööks vajadusel kahte erineva jämedusega pintslit.

Peseb ja kuivatab pintsli enne järgmise värvi kasutamist.

Meisterdamine

Valib erinevate meisterdamismaterjalide vahel ja püüab neid omavahel sobitada.

Lõikab iseseisvalt paberist geomeetrilisi kujundeid.

Rebib lihtsamaid kujundeid.

Kirjeldab looduslike materjalide sarnasust muude esemete või olenditega.

7-AASTASED

Tööprotsessi juhtimine, teose loomine

1. Töötab juhendamise järgi ja iseseisvalt, küsib vajadusel abi.
2. Keskendub ettevõtetud tegevusele.
3. Kirjutab tööle oma nime.
4. Hoiab oma töökoha korras.

Visuaalse info otsimine ja kasutamine oma töös

1. Kasutab raamatuillustratsioone, fotosid, kunstiteoseid (sh skulptuure) oma töö lähtealusena, luues oma vaba ja isikupärase variandi.

Kujutava abiteaduse rakendamine (värv, vorm, kompositsioon, perspektiiv, anatoomia)

1. Kujutab objekte erinevates vaadetes, näiteks liikuva inimese kujutamiseks muudab tema pea, käte ja jalgade asendit.
2. Rõhutab kõige tähtsamat oma töös värvi, suuruse või asukoha abil.
3. Juhendamisel segab värve uute värvitoonide saamiseks.
4. Märkab ja nimetab, milliseid erinevaid värvitoone võib tavaliselt (nimetatud värvi asemel) näha ümbritsevate objektide (nt kivid, vesi, taevas, rohi jne) juures.
5. Loovtööde tegemiseks kasutab geomeetrilisi kujundeid (ring, kolmnurk, ruut) ka neid kombineerides.
6. Võrdleb (silma järgi) kujutatud objektide pikkust-laiust, mõningal määral nendevahelist kaugust (pikem-lühem; kõrgem-madalam: laiem-kitsam).

Kujundamine, disainimine

1. Selgitab omavalmistatud (voolitud, volditud, meisterdatud) esemete otstarvet ja nimetab oma valikut põhjendades koha, kuhu see sobib.
2. Voolib omapärase vormiga eseme (nt vaasi, kausi, looma vms) ja kaunistab selle, valides värvi, kaunistusmotiveid ja tehnoloogia (maalimine, kleepimine, kraapimine jne).
3. Kujundab kaunistusmotiveid või mustri, arvestades kaunistatavat eset.
4. Aitab kujundada tähtpäevaga seotud peolauda ja ruumi.

Visuaalse keskkonna teadvustamine

1. Leiab ümbritseva keskkonna objektide sarnasusi erinevate elusolenditega (nt puuoks, pael sarnaneb ussiga või nõia käega; kivi, pudelikork putukaga; käbi, nõelapadi siiliga jne).
2. Näitab ja kirjeldab nähtut suunavate küsimuste toel.

3. Kirjeldab mõnda omanäolist objekti lähemas ümbruses (hoone, park, mänguväljak vms).

Kunsti vaatlemine, kunstiteose analüüsimine, vestlused kunstist

1. Teoseid vaadeldes ja kirjeldades märkab detaile, värve, meeleolu.

2. Annab oma tööle, näidistööle jt kunstiga seotud objektidele hinnanguid - skaalal: meeldib-ei meeldi, põhjendades suunamisel oma arvamust.

3. Fantaseerib ja jutustab teose juurde ka loo – mis juhtus enne, mis juhtub pärast.

Visuaalse keele kasutamine

Kasutab skeemide paindlikku ja loovat kombineerimist ja täiendavate detailide valikut loomaks pildi konteksti, jutustades tegelaste liikumisest, omavahelistest suhetest, tähtsusest, määratledes tegevusaega ja kohta.

Voolimine

1. Kasutab iseseisvalt tuttavaid voolimismaterjale, arvestades nende eripära (nt vajadusel soojendab plastiliini ja niisutab savi enne voolimist).

2. Kasutab uusi voolimismaterjale õpetaja abiga.

3. Voolib lihtsaid õõnesvorme kerakujulisest savitükist.

4. Juhendamisel silub detailide pinda ja ühenduskohti.

5. Kasutab voolimispulka voolimisel ja pinna kaunistamisel (musteri või tekstuuriga).

Joonistamine

1. Joonistab kontuuriga kujutatavad objektid.

2. Värvib (omajoonistatud või värviraamatu) kujundid värvi või viltpliatsitega kontuuri seest, varieerides värvimise (käe liikumise) suunda.

3. Eemaldab ja paneb tagasi viltpliatsi otsiku.

Maalimine

1. Segab värve segamisel ja töö peal.

2. Loputab pintslit piisava sagedusega ja väldib värvide liigset määrdumist värvipurkides.

3. Juhendamisel alustab maalimist taustast või suuremast pinnast.

4. Alusjoonistust kasutades arvestab maalimisel objektide piirjooni.

5. Meeldetuletusel kasutab pintslit erinevalt (nt katab ühtlaselt aluspinda, teeb pintslitrukki jne.)

Meisterdamine

1. Kujundab või täiendab pilte või objekte, keepides alusele iseseisvalt rebitud, lõigatud, kortsutatud, rullitud või volditud paberitükke.

2. Lõikab kääridega lihtsaid kumerate piirjoontega kujundeid.

3. Voldib ettenäitamise järgi etapiliselt kaasa tehes lihtsaid objekte (paat, lennuk, müts).

4. Punub sirgetest ribadest lihtsa pinna (nt järjehoidja, linik vms). Juhendamisel teeb jämedast materjalist keerupaela, punub (kolmeharulist) palmikut.

5. Loob tehniliselt ja teostuse poolest lihtsaid meisterdusi (nt sõidukeid, nukke, ka näpunukke).
  6. Kasutab meisterdamiseks erinevaid ühendamisvahendeid ja võtteid (liim, kleeplint, traat jne).
- Kasutab suunamisel materjali (nt liimi, paberit, riiet) otstarbekalt.

3.4 Mina ja keskkond

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

Mõistab ja tunnetab ümbritsevat maailma terviklikult.

Saab ettekujutuse oma minast ning enda ja teiste rollidest elukeskkonnas.

Väärtustab nii eesti kui ka oma rahvuse kultuuritraditsioone.

Väärtustab enda ja teiste tervist ning püüab käituda tervislikult ja ohutult.

Väärtustab keskkonda ja keskkonnahoidlikku mõtteviisi.

Märkab nähtusi ja muutusi looduses.

Sisu:

Sotsiaalne keskkond

Mina

Perekond ja sugulased

Kodu

Lasteaed

Kool

Ametid, elukutsed, tööd

Kodumaa, teised rahvused Eestis

Eesti rahvakalendri tähtpäevad, pühad, kombed

Üldinimlikud väärtused ja üldtunnustatud käitumisreeglid

Sõprus ja abivalmidus

Hoolivus, turvalisus ja tähelepanelikkus

Suhtumine erinevustesse

Tervise väärtustamine, ohuallikad ning ohutu käitumine, tervislik toitumine.

Tehiskeskkond

Ehitised

Kodumasinad

Ühissõidukid

Jalakäija ohutu liikumine, turvavarustus

Jäätmed

Looduskeskkond

Kodukoha loodus, loodusvaatlused

Muutused looduses

Inimese mõju loodusele: loodushoid, säästev areng

Elukeskkond ja selle mõju tervisele

2-AASTASED

Sotsiaalne keskkond

Ütleb vastuseks nime küsimusele oma eesnime. Väljendab küsimusele enda äratundmist peeglis või fotol.

Ütleb oma vanuse (näita sõrmedel).

Nimetab küsimusel oma perekonna liikmeid ja loomi.

Vastab küsimusele (näiteks oma kodust).

Vastab küsimusele oma soo kohta.

Osutab oma lasteaiale, mängukaaslastele, õpetajatele. Osutab või kirjeldab, kus on rühma mängu-, magamis- ja söögikoht ning pesemisruum ja wc-d.

Matkib täiskasvanu eeskujul enimtuntud elukutsete tegevust (nt kokk teeb süüa, arst ravib).

Asetab töövahendid kokkulepitud kohta. Matkib lihtsaid töövõtteid (nt nuku toitmine).

Leiab täiskasvanu juhendamisel teiste esemete seast Eesti lipu. Täidab täiskasvanu eeskujul lihtsamaid rahvakombeid (nt vastlaliu laskmine).

Räägib oma sünnipäevast.

Teab mõistet hea ja paha tähendust. Täiskasvanu meeldetuletamisel jätab ära minnes hüvasti (nt lehvitab).

Täiskasvanu meeldetuletamisel järgib kokkulepitud reegleid (nt räägime vaikse häälega).

Osutab või ütleb küsimusel oma sõbra nime.

Lohutab täiskasvanu eeskujul haiget saanud mängukaaslast.

Osutub küsimisel erinevatele toiduainetele.

Osutub küsimisel teravale esemele, mis või haiget teha.

Osutab küsimisel hammaste hooldamiseks vajalikele vahenditele (hambahari ja hambapasta).

Osutub küsimise korral peale, kätele, jalgadele, silmadele, suule, ninale ja kõrvadele.

Peseb ja kuivatab täiskasvanu abiga käsi ja nägu.

Tehiskeskkond

Tunneb ära oma kodu ja lasteaia ning tuttavad teenindusasutused.

Oskab küsimise korral nimetada kodus kasutatavaid kodumasinaid ja – elektroonikat (kell, pliit, külmkapp, pesumasin, televiisor, arvuti jm).

Oskab küsimise korral nimetada sõidukeid (auto, rong, buss, lennuk, laev, tramm, troll).

Viskab täiskasvanu eeskujul prahi prügikasti.

Osutab küsimisel maanteel, sõitvatele autodele, bussidele. Teab, mis on valgusfoor.

Osutab küsimisel liiklusmärkidele.

Osutab küsimisel helkurile.

Looduskeskkond

Tunneb rõõmu looduses (õues viibimisest).

Osutub küsimisel linnule, putukale, konnale ja kalale.

Osutab küsimisel liivale, kividele, mullale, puule, lillele, murule.

Nimetab tuntumaid koduloomi (nt kass, koer).

Leiab mänguasjade seast ja pildilt jänese.

Osutab küsimisel looma erinevatele kehaosadele (pea, saba, käpad).

Nimetab tuntumaid putukaid (lepatriinu, sipelgas, mesilane, liblikas).

Osutab küsimisel putukale.

Leiab looduses ja pildilt puu, lille ja seene.

Osutab küsimisel Päikesele.

Nimetab ööd (on pime), päeva (on valge).

Nimetab talve ja suve iseloomulikke nähtusi (talvel sajab lund, on külm; suvel saab ujuda, on soe).

Matkib täiskasvanu eeskujul liigutuste ja häälega erinevaid ilmastikunähtusi (nt vihmasadu, tuule puhumist).

Viskab täiskasvanu eeskujul prahi prügikasti.

Teeb täiskasvanu eeskujul lihtsaid töid looduses (lindude toitmine, puuokste korjamine).

Osutab küsimisel veele, lumele.

Teab, et taimed loomad vajavad kasvamiseks vett ja toitu.

3-AASTASED

Sotsiaalne keskkond

Ütleb vastuseks nime küsimusele oma eesnime.

Ütleb vanuse küsimusele oma ea aastate arvuna või näitab seda sõrmedel.

Loetleb oma õdede-vendade nimed.

Vastab õigesti küsimusele; kas ta on poiss või tüdruk.

Nimetab küsimusel oma lasteaiakaaslaste ja õpetajate ning õpetaja abi nimesid.

Nimetab küsimusel oma pereliikmete koduseid toimetusi.

Asetab töövahendid kokkulepitud kohta.

Teostab ette-näitamisel lihtsamaid töövõtteid (nt. põranda pühkimine).

Nimetab puhtuse jaoks vajalikke esemeid (seep, vesi, käterätik).

Harjab hambaid täiskasvanu abiga.

Nimetab erinevaid toiduaineid.

Nimetab erinevaid kehaosi.

Selgitab, milleks on igapäevaste reeglite täitmine vajalik (nt toas räägime vaikselt, jookseme, selleks ettenähtud kohas).

Meeldetuletamisel tänab, palub.

Meeldetuletamisel tervitab ja jätab hüvasti.

Küsimisel selgitab, kes on sõbrad (nt need, kes mängivad koos).

Põhjendab, miks peab sõpra hoidma (miks ei tohi haiget teha).

Tehiskeskkond

Osutab küsimisel autoteele, kõnniteele –teele, kus inimesed käivad.

Selgitab, miks autoteed peab ületama ettevaatlikult.

Osutab jalutuskäigul kodukoha tuntumatele asutustele (kool, kauplus).

Leiab Eesti lippu nähes erinevate värvuste seast Eesti lipu värvused.

Looduskeskkond

Nimetab tuttavaid puu- ja köögivilju (nt õun, pirn, porgand, kurk, tomat).

Nimetab tuntud koduloomi ja matkib nende häälsusi.

Nimetab tuntumaid metsloomi (karu, siil, orav, hunt).

Nimetab tuntud loomade iseloomulikke tunnuseid (nt jänesel pikad kõrvad, oraval pikk saba).

Osutab küsimisel tuntumatele putukatele (sipelgas, sääsk, mesilane).

Nimetab tuntumaid veelaniikke (nt konn ja kala).

Nimetab vett, lund, jääd.

Osutab küsimisel soojale ja külmale (nt vesi, radiaator).

Leiab lähiümbrusest kive, liiva, mulda.

Osutab küsimisel looduses metsale.

Kirjeldab erinevaid ilmastikunähtusi (nt vihma sajab, päike paistab, taevas on pilved).

Selgitab, kelle jaoks on akna taga pesakast.

Leiab loodusesse mittekuuluvat prahti ja toob selle kokkulepitud kogumiskohta.

4-AASTASED

Sotsiaalne keskkond

Ütleb küsimisel oma vanemate eesnimed.

Kirjeldab lasteaia erinevate ruumide otstarvet.

Nimetab küsimisel erinevaid elukutseid nende tegevuse alusel (nt pagar küpsetab saia, arst ravib haiget).

Enne uue tegevuse alustamist korrastab eelneva koha.

Paneb iseseisvalt oma riided ettenähtud kohta.

Selgitab, miks tuleb märjad riided kuivama panna.

Selgitab, miks peab ennast kammima ja pesema.

Peseb hambaid täiskasvanu (suulisel) juhendamisel.

Nimetab toiduaineid, mida tuleks süüa iga päev.

Osutab küsimisel kehal südame, kopsude ja aju asukohale.

Järgib kokkulepitud rühmareegleid.

Rakendab iseseisvalt põhilisi viisakusreegleid.

Põhjustab lihtsamate lauakommete vajalikkust (nt noa ja kahvliga söömine).

Loob lühiajalisi sõprussuhteid.

Lohutab omaalgatuslikult kaaslast.

Selgitab kuulnud muinasjutu tegelaste käitumise põhjal „hea“ ja „halva“ tähendust.

Kirjeldab küsimisel, mille poolest inimesed on erinevad (nt. kasv, juuksed).

Tehiskeskond

Põhjustab helkuri kandmise vajadust.

Selgitab, miks maanteedel on ülekäigurajad (sebrad) ja valgusfoorid.

Järgib kokkulepitud rühmareegleid.

Selgitab, et reeglid on vajalikud ohutuse tagamiseks.

Nimetab kohti ja esemeid, mis võivad olla ohtlikud (nt. trepid, rõdu, aknad, kuum toit, lahtine tuli, ravimid, käärid).

Nimetab oma kodukoha tuntumaid asutusi (kool, kauplus, postkontor).

Nimetab riigi nime, kus ta elab.

Nimetab Eesti rahvakalendri tähtpäevi, millel ta on osalenud: nt. mardi-, kadri- ja vastlapäev.

Looduskeskkond

Kirjeldab, mida tuttavatest köögi- ja puuviljadest valmistada saab.

Kirjeldab, mis juhtub lehtpuude lehtedega sügisel (värvuvad ja langevad).

Eristab okaspuid lehtpuudest.

Nimetab seene osadena kübara ja jala.

Kirjeldab erinevate loomade (erinevaid) elupaiku ja elamisviise (nt rebane elab urus).

Nimetab linnu kehaosi (nt. pea, nokk, tiivad).

Küsimisel kirjeldab, et suvel on soe ja talvel külm.

Selgitab küsimisel, et lumi ja jää muutuvad sulades veeks.

Kirjeldab vaatlemisel (uurimisel) savi.

Kirjeldab metsa.

Selgitab ilmastiku muutuste seostest taimede, loomade ja inimestega (nt lehed langevad, loomad jäävad talveunne, inimesed riietuvad soojemalt).

Selgitab öö ja päeva erinevust.

Selgitab, mida talvel lindude toiduks panna võib.

Põhjustab, miks visatakse praht prügikasti.

Nimetab esemed, mis on valmistatud puidust, plastmassist.

5-AASTASED

Sotsiaalne keskkond

Ütleb küsimisel oma koduse aadressi.

Selgitab ameteid (arst, kokk, juuksur jne).

Kirjeldab lasteaia töötajaid ja nende ülesandeid (nt koristaja koristab).

Nimetab oma lasteaia nime.

Loetleb enimtuntud elukutsete juurde kuuluvaid töövahendeid.

Põhjustab mängu- või töökoha korrastamise vajadust.

Nimetab tegevusi, mis on tervisele kasulikud (nt tervislik toitumine, piisav kehaline aktiivsus, piisav uni ja puhkus, mäng, hea tuju, meeldivad suhted).

Selgitab, miks enne sööki ja pärast WC-s käimist peab pesema käsi.

Nimetab hammaste tervise jaoks vajalikke tegevusi (hammaste pesemine, tervislik toitumine, hambaarsti juures käimine).

Nimetab toiduainete rühmad (teraviljatooted, puu- ja köögiviljad, piimatooted, liha-kala-muna, toidurasvad).

Selgitab küsimisel, milleks on vajalikud silmad, kõrvad, nina.

Nimetab oma emotsioone (rõõm, kurbus).

Järgib süües iseseisvalt lauakombeid.

Nimetab küsimisel sõbra positiivseid omadusi.

Abistab vajadusel nõrgemat.

Selgitab eluliste olukordade põhjal, mis on õige või vale.

Nimetab küsimisel, mis keelt (keeli) räägivad muukeelsed lapsed rühmas.

Näitab oma käitumisega, et hoolimata erinevustest (sh puudega inimesed) tuleb kõikidesse inimestesse sõbrakult suhtuda (nt kaasab teisi oma mängu, jagab mänguasju, pakub maiustust).

Räägib oma vanavanematest.

Kirjeldab oma kodu.

Selgitab, millal lipud heisatakse ja hümnid lauldakse.

Põhjustab, miks riietatakse mardid- ja kadriseid.

Kirjeldab, millised reeglid kehtivad tema kodus.

Selgitab, et õnnetuse korral tuleb pöörduda täiskasvanu poole. Selgitab, miks võõrastega ei tohi kaasa minna.

Tehiskeskkond

Selgitab, kuidas ületada sõiduteed reguleeritud ja reguleerimata ülekäigurajal.

Ületab iseseisvalt ohutult sõidutee.

Põhjustab, miks rattaga, rulaga, rulluisukedega sõites peab kandma kiivrit.

Selgitab, et autos sõites (sh tagaistmel) tuleb kinnitada turvavöö.

Kirjeldab, kuidas jõuab prügi prügimäele.

Selgitab, et varem puudusid inimestel esemed, mida praegu peetakse väga vajalikeks (nt mobiiltelefon).

Teab rahaühikuid.

Looduskeskkond

Nimetab erinevaid vaadeldavaid köögivilju (nt punapeet, kaalikas, kõrvits, sibul) ja teab, kuidas neid kasutakse.

Nimetab 1-2 lehtpuud (nt kask, vaher) ja 1-2 okaspuud (kuusk, mänd).

Nimetab mõne söögi ja mürgiseene (nt kukeseen, pilvik, kärbseseen).

Selgitab, miks loomad karva vahetavad.

Nimetab tuntumaid linde (nt varblane, tihane, tuvi).

Nimetab 3-4 putukat (nt liblikas, kärbes, mesilane, kiil).

Kirjeldab kaladele iseloomulikke tunnuseid (nt uimed, soomused, saba).

Kirjeldab soojuse ja valguse vajalikkust inimeste, taimede ja loomade kasvamiseks.

Kirjeldab puhast vett.

Nimetab esemeid, mille kasutamiseks on vajalik õhk (jalgratta- ja autokumm, ujumisrõngas).

Kirjeldab lähiümbruse maavarade erinevusi (nt savi, liiv, muld).

Kirjeldab metsa ja niidu erinevusi.

Nimetab 2-3 looma, kes jäävad talveunne.

Iseloomustab ilmastikunähtusi (nt lumi ja jää on külmad, päike paistab soojalt).

Iseloomustab erinevaid aastaaegu 1-2 tunnusega.

Põhjustab, miks loomade ja lindude elutingimused talvel raskemad on.

6-AASTASED

Sotsiaalne keskkond

Ütleb küsimisel oma koduse aadressi.

Kirjeldab oma lasteaia asukohta.

Selgitab vestluses enimtuntud ametite (nt arst, tuletõrjuja, politsei, õpetaja) vajalikkust.

Paneb märjad riided ise kuivama.

Korrastab oma isiklike esemete hoiukohta (riidenagi või kapp, töökarpi).

Selgitab, kuidas hoida enda ja teiste tervist.

Selgitab, et suitsetamine sh passiivne suitsetamine (viibimine tubakasuitsuses keskkonnas) ja alkoholi tarvitamine kahjustavad tervist.

Selgitab, miks igal lapsel on isiklikud hügieenitarbed (kamm, hambahari, kääterätik)

Selgitab, miks tekivad hambaaugud.

Põhjustab, miks piimahambad ära tulevad (sest nende asemele kasvavad jäävhambad).

Selgitab taldrikureegli põhimõtet (pool taldrikust on täidetud köögiviljaga, veerand teraviljaga - kartul või riis või makaron ja veerand liha või kalaga).

Selgitab, kust pärinevad igapäevased toiduained (nt kohupiima valmistakse piimast, leiba teraviljast).

Valmistab koos täiskasvanuga lihtsamaid toite.

Nimetab erinevaid meeleelundeid (kuulmis- ja tasakaaluelund, nägemis -, haistmis- ning maitsmiselund).

Märkab ja mõistab enda ning teiste (ka pildil ja fotol) emotsioone (hirm, kurbus, üllatus, viha, rõõm).

Kuulab lühiajaliselt kaaslast.

Mõtleb koos õpetajaga välja ühised rühmareeglid.

Põhjustab viisakusreeglite järgimise vajadust.

Põhjustab, miks on hea omada sõpra/sõpru.

Loob püsivaid sõprussuhteid.

Väljendab oma käitumisega, et inimeste huvid ja arvamused võivad erineda (nt näitab üles viisakat huvi teise tegevuse vastu, mis ei pruugi endale meeldida).

Kirjeldab oma kodukohta (kodu, pere, loomad, naabrid).

Kirjeldab, mida on koduvalla /-linna lipul kujutatud.

Nimetab Eesti rahvuslinnu ja -lille.

Nimetab 2-3 erinevat rahvust ja keelt.

Kirjeldab tuntumate rahvakalendri tähtpäevadega seotud kombeid.

Nimetab Eesti rahvustoite, mida ta on ise söönud (nt kama, hapukapsad, verivorst).

Tehiskeskond

Kirjeldab jalakäija ja jalgratturi ohutu liikumise põhimõtteid.

Kasutab terariistu ohutult.

Nimetab Hädaabi numbri 112 ja simuleerib selle kasutamist.

Teab, millised hädaohud on seotud liikluse, elektriga ja tulega.

Looduskeskkond

Loetleb puu osi (tüvi, võra, oksad).

Nimetab 3-4 lehtpuud (nt kask, pihlakas, kastan, tamm).

Nimetab 2-3 viljapuud (õuna-, pirni-, ploomipuu).

Nimetab erinevate loomade (ka põhja- ja lõunamaa) seast need, kes elavad Eestis.

Põhjendab, miks mõned linnud lendavad soojale maale.

Nimetab tuntumaid paigalinde (nt varblane, tihane, tuvi) ja rändlinnuliike (nt pääsuke, kuldnokk).

Nimetab erinevaid veekogusid (jõgi, järv, meri).

Põhjendab, miks on õhk inimestele, taimedele ja loomadele vajalik.

Kirjeldab kivide, liiva ja mulla kasutamise võimalusi.

Kirjeldab sood ja raba.

Nimetab aastaaegu.

Kirjeldab aastaegade olulisi tunnuseid.

Kirjeldab, kuidas saab inimene lindude ja loomade eest hoolitseda (toit, pesakastid) erinevatel aastaegadel.

Selgitab, kuidas loodusvarasid säästlikult kasutada.

Põhjendab, miks prügi sorteeritakse.

Selgitab, kuidas mõned inimeste loodud esemed mõjuvad loodusele halvasti (nt autode heitgaasid, põlev plastmass).

7-AASTASED

Sotsiaalne keskkond

Ütleb küsimisel oma pere kontakttelefoni.

Teab oma sünnipäeva ja kodust aadressi.

Kirjeldab kooli ja lasteaia erinevusi.

Nimetab küsimisel, kelle poole abi vajades tuleks pöörduda (nt tulekahju - tuletõrje, haigus - arst, liiklusõnnetus - politsei).

Selgitab tööl käimise vajadust.

Selgitab raha otstarvet.

Viib ettevõetud tööd (nõude pesemine, pliiaatsite teritamine, ümbruse korrastamine) lõpule.

Selgitab, mida tähendab terve olemine.

Selgitab, kuidas inimesi ümbritsev keskkond või inimeste käitumine võib mõjutada tervist.

Täidab isikliku hügieeni harjumuslikult.

Järgib hammaste hooldamise ja hoidmise põhimõtteid igapäevaelus.

Peseb hambaid iseseisvalt ja õigesti.

Selgitab, milliseid toiduaineid on igapäevaselt vaja süüa rohkem ja milliseid vähem.

Selgitab, milline on südame, aju, kopsude kõige olulisem ülesanne.

Arvestab eakaaslaste ja täiskasvanute tunnetega.

Kirjeldab oma tundeid.

Tuleb toime tugevate emotsioonidega.

Kirjeldab enda positiivseid omadusi.

Põhjendab oma seisukohti.

Lahendab konflikte sõnaliselt.

Kirjeldab, kuidas ennast kaitsta negatiivsetes olukordades, mis võivad kahjustada tervist või olla eluohtlikud (tubaka, alkoholi, narkootikumide pakkumine, vägivald, väärkohtlemine).

Kirjeldab lihtsamaid esmaabi võtteid.

Kontrollib oma käitumist vastavalt üldlevinud viisakusreeglite ja korrigeerib seda vajadusel.

Selgitab, mida tähendab sõprus.

Kasutab igapäevases kõnes õigesti mõisteid „hea“, „halb“, „õige“, „vale“.

Kirjeldab oma peretraditsioone.

Selgitab, kes on ja mida teeb linnapea.

Nimetab eesti rahvussümboolikat (nt lipp, lill, lind).

Nimetab 4-5 erinevat rahvust ja keelt.

Selgitab, et esivanemad ennustasid ilma looduse (loomade ja taimede) ning rahvakalendri tähtpäevade järgi.

Tehiskeskkond

Järgib liikluseeskirju tuttavas keskkonnas.

Liikluses abi vajades pöördub täiskasvanute poole.

Kirjeldab, kuidas kasutada turvavarustust (kiiver, põlve- ja randmekaitsmed jm.) jalg-, tõukerattaga ja rulluiskudega sõites ning teeb seda.

Järgib kokkulepitud ja üldtuntud reegleid (nt liiklus).

Selgitab, kuidas tegutseda kui on eksinud linnas/maal või metsas.

Looduskeskkond

Ütleb, mis aastaajal valmivad viljad.

Nimetab 4-6 sorti lilli.

Nimetab leht- ja okaspuude (mis ei ole viljapuud) vilju (nt kastanimuna, tammetõru, käbid)

Selgitab, kuidas levivad seemed (niidistiku abil).

Selgitab, miks seemi korjatakse noaga.

Teab, millised enimtuntud loomad ja linnud elavad Eestis.

Nimetab enimtuntud põhja- ja lõunamaa loomi.

Selgitab, miks mõnda looma nimetakse kiskjaks.

Nimetab 2-3 liiki kalu.

Põhjendab loomade ja taimede erinevust maakera erinevatel poolkeradel (temperatuuri erinevus).

Kirjeldab veekogude erinevust.

Nimetab 1-2 maavara (nt turvas, paekivi, põlevkivi).

Kirjeldab erinevaid elukooslusi - metsa, sood, raba, niidu.

Selgitab aastaegade järgnevust.

Selgitab aastaegade vaheldumise seost ilmastikuga.

Kirjeldab ilma (nt pilves- pilvitu; kuiv –vihmane; sajab, tibus).

Põhjendab, miks on vaja hoolitseda looduse eest.

Kirjeldab, millised on inimtegevuse positiivsed ja negatiivsed mõjud loodusele.

Selgitab, et looduse säästmiseks saab paljusid inimeste valmistatud esemeid taaskasutada (nt plastpudelid).

3.5 Tehnoloogiaharidus

Õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimiseks ja digipädevuse arendamiseks on lasteaias kasutusel erinevad digivahendid: Bee-Bot põrandarobotid, projektor/ekraan, kõlarid, fotoaparaat.

Digivahendid toetavad lapse õppimist, suhtlemist, koostööd, loovust, keelelist arengut ja loogilist mõtlemist. Tehnoloogia kasutamine on eesmärgistatud ja täiskasvanu poolt juhendatud.

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

3-aastased

Laps tutvub erinevate digivahenditega.

4-aastased

Laps kasutab digivahendeid heaperemehelikult ja pöördub vajadusel abi saamiseks õpetaja poole.

Laps kasutab erinevaid eakohaseid digiseadmeid (nt fotoaparaat, hariduslikud robotid).

5-aastased

Laps otsib abi ja kirjeldab probleemi kui digivahend ei tööta.

Laps teeb teistega etteantud keskkonnas (nt lokaalne töö digivahenditega) koostööd.

Laps mõistab, et ekraanimeedias (nt multifilmides, videomängudes) kajastatu ei pruugi olla tõsielu.

Laps salvestab nutiseadmesse digisisu (nt pilt, video, audio).

Laps teeb kaameraga fotosid ja videoklippe.

Laps loob lihtsa animatsiooni.

Laps salvestab audiot.

Laps küsib abi, kui ekraanile ilmuvad teated jäävad arusaamatuks.

Laps jälgib digiseadmete kasutamisel oma kehaasendit ja asukohta ning muudab seda vajadusel.

Laps teeb täiskasvanu juhendamisel digiseadmete kasutamise vahele liikumispause ja

Silmaharjutusi.

Laps teab, et digiseadmeid on vaja laadida,

Laps lülitab digiseadet (sh robotika) sisse ja välja ning kasutab graafilise kasutajaliidese ikoone

(nt “mängi”, “paus”, “peata”, “edasi” nupud).

6-aastased

Laps koostab visuaalse programmeerimiskeelega lihtsamaid programme, mis sisaldavad muutujaid, tsükleid, tingimuslikke lauseid ja protseduure.

Laps avab veebilehitseja ja otsingumootori.

Laps teab, kuidas käituda videokõne puhul (nt mis on sobilik tegevus ja mis mitte).

Laps teab, et iga tema tegevus internetis jätab jälje (nt tema tegevust saab jälgida).

Laps muudab ja täiendab enda loodud digisisu (nt pilti, fotot).

Laps täidab samm-sammulist tegevusjuhust.

Laps mõistab, et piiratud aeg ekraani vaatamiseks on tema enda tervise kaitseks.

Laps teab, et vananenud ja katkine tehnoloogia ei ole olmeprügi.

Laps annab enda digipädevusele hinnangu (nt kasutades pildilisi sümboloid).

7-aastased

Laps valib õpetaja abi kasutades etteantud ülesande lahenduseks sobiva digilahenduse.

Laps loob õpetaja abi kasutades digitaalseid materjale.

Laps teab digivahendite kasutamisega seotud riske.

Laps valib sobivad võtmesõnad infootsinguks (nt enda nimi, oma küla või linn).

Laps mõistab, et kõik inimesed internetis ei ole heatahtlikud ja hoidub võõrastega suhtlemisest.

Laps nimetab, millist digisisu (nt pilt, video, audio) on sobilik jagada ja kellega.

Laps teab, et internetis ja elus kehtivad sarnased käitumisnormid.

Laps teab, et tema loodud sisu eest vastutavad lapsevanem ja ta ise.

Laps teab, et tundmatuid programme või rakendusi digiseadmesse ei laadita.

Laps mõistab, et tundmatute linkide ja reklaamide klikkimine on ohtlik.

3.6 Keel ja kõne

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

1. Tuleb toime igapäevases suhtlemises.
2. Kasutab kõnes õiget hääldust, sobivaid grammatilisi vorme ja mitmekesisist lauseehitust.
3. Tunneb huvi lugemise, kirjutamise ja lastekirjanduse vastu, on omandanud lugemise ja kirjutamise esmased oskused.

Sisu:

Keelekasutus: hääldamine, suhtlemine, grammatika;

suhtlemine, jutustamine ja kuulamine;

lugemine ja kirjutamine, lastekirjandus.

2-AASTASED

Suhtlemine

Suhtleb täiskasvanuga esemetega tegutsemise ajal.

Eelistab suhtluspartnerina peamiselt tuttavat täiskasvanut.

Kasutab suheldes mitteverbaalseid vahendeid (osutamist) koos üksikute sõnadega.

Vastab täiskasvanu küsimusele ja korraldusele tuttavas situatsioonis mingi tegevuse, häälightsuse või 1 - 2 sõnalise ütlusega.

Grammatika

Kasutab tuttavas situatsioonis ja tegevuses grammatiliselt vormistamata 1-2- sõnalisi lauseid (nt *Miku õue pro Mikk tahab õue minna*).

Kasutab üksikuid käände- ja pöördevorme juhuslikult mõne sõna puhul (nt ainsuse omastav, osastav, tegusõna 3. pööre).

Kasutab sõnu enamasti ühes, üksikuid sõnu juhuslikult 2 - 3 vormis.

Väljendab kõnes mõnda järgmistest suhetest: eitus (*ei taha*), kuuluvus (*tädi lusikas*), asukoht (*emme siia*), omadus (*auto katki*), subjekti-objekti suhe (*issi anna pall*).

Sõnavara

Kasutab oma kogemustega seostuvaid konkreetse tähendusega sõnu (umbes 50) tuttavas olukorras.

Kasutab nimi- ja tegusõnu (nt *näu pro kiisu, anna, opa pro võta sülle*), ase- ja määrsõnu (nt *siia, seal, nii*).

Mõistab sõnu (rohkem kui 50) ühes kindlas tähenduses tuttavas olukorras.

Hääldamine

Hääldab õigesti mõnda üksikut lühikest sõna.

Hääldab sõnades õigesti lihtsamaid häälikuid (nt a,e,i,o,u,p,m,t,l).

Lugemine kirjutamine ja lastekirjandus:

Vaatab koos täiskasvanuga pildiraamatuid, täiendab täiskasvanu juttu osutamisega pildile või üksiku sõna ütlemisega pildi kohta.

3-AASTASED

Suhtlemine

Osaleb dialoogis: esitab küsimusi, väljendab oma soovi ja vajadusi, vastab vajaduse korral rohkem kui ühe lausega.

Kommenteerib enda ja /või kaaslase tegevust 1-2 lausega.

Kasutab erinevat intonatsiooni ja hääletugevust sõltuvalt suhtluseesmärgist (teatamine, küsimine, palve jm).

Loeb peast või kordab järele 1-2realisi luuletust.

Mõistab teksti, mis on seotud tema kogemuste ja tegevustega.

Grammatika

Mõistab ja kasutab tuttavas tegevuses ja situatsioonis 3 -5sõnalisi lihtlauseid.

Kasutab kõnes õigesti enamikku käändevorme.

Kasutab kõnes õigesti tegusõna käskivat kõneviisi (*Joonista! Istu!*).

Kasutab kõnes õigesti tegusõna kindla kõneviisi olevikuvorme (*sõidab, laulavad*).

Kasutab oma kõnes ma- ja da- tegevusnime (*hakkame mängima, ei taha mängida*).

Sõnavara

Kasutab nimisõnu, mis väljendavad tajutavaid objekte, nähtusi.

Kasutab tegusõnu, mis väljendavad tegevusi, millega laps ise on kokku puutunud.

Kasutab kõnes värvi, suurust jt hästi tajutavaid tunnuseid tähistavaid omadussõnu.

Kasutab kõnes mõningaid üldnimetusi (nt lapsed, riided).

Kasutab tagasõnu: all, peal, sees, ees, taga.

Hääldamine

Kasutab oma kõnes tuttavaid 1 – 2 silbilisi sõnu õiges vältes ja silbistruktuuris.

Hääldab õigesti enamikku häälikuid (erandid võivad olla r, s, k, õ ü).

Lugemine kirjutamine ja lastekirjandus

Vaatab üksi ja koos täiskasvanuga pildiraamatuid: keerab lehte, osutab pildile ning kommenteerib pilte.

Laps oskab leida pildilt õpetaja poolt nimetatud sõna järgi eseme.

Kuulab sisult ja keelelt jõukohaseid etteloetud tekste.

Eristab kuulamise järgi tuttavaid häälikuliselt sarnaseid sõnu üksteisest (nt tass-kass, pall –sall, tuba– tupp), osutab pildile või objektile.

4-AASTASED

Suhtlemine

Algatab ise aktiivselt suhtlemist.

Suhtleb meelsasti ja aktiivselt eakaaslastega.

Küsib täiskasvanult palju küsimusi teda ümbritsevate asjade asjus.

Kommenteerib enda ja kaaslaste tegevust (räägib, mida tehti) 2-3 lausega.

Räägib 2 – 3 lausega mõnest hiljuti kogetud emotsionaalsest kogemusest.

Jutustab pildiseeria järgi, öeldes iga pildi kohta ühe lause, nimetab detaile.

Grammatika

Kasutab kõnes eritüüpi lihtlauseid.

Kasutab kõnes lihtsamaid suhteid väljendavaid rindlauseid (sidesõnu aga, ja).

Kasutab kõnes õigesti tegusõnu lihtmineviku vormis (nt *sõitis, laulis*).

Sõnavara

Mõistab ja kasutab kõnes nii üld- kui ka liiginimetusi (nt kuusk, kask – puud; tuvi, kajakas –

linnud).

Kasutab kõnes objektide osade/detailide nimetusi (käpad, sabad, rool).

Kasutab kõnes mõningaid liitsõnu (tuttmüts, kelgumäng) ja tuletisi (täpiline, laulja).

Hääldamine

Kasutab oma kõnes tuttavaid 2-3silbilisi sõnu õiges vältes ja silbi struktuuris.

Lugemine kirjutamine ja lastekirjandus

Tunneb täiskasvanu hääldamise või rõhutatud häälimise järgi kuulmise teel ära häälikute rea.

Tunneb ära ja nimetab üksikuid tähti.

Matkib lugemist ja kirjutamist, kritseldades kriidi või pliiatsiga.

5-AASTASED

Suhtlemine

Algatab ja jätkab dialoogi ka väljaspool tegevussituatsiooni (nt vahetab vesteldes muljeid oma kogemuste põhjal, esitab tunnetusliku sisuga küsimusi - miks ta nii tegi? Kuidas tehti?).

Kasutab rollimängus erinevat intonatsiooni ja hääletugevust.

Kasutab õigesti mõningaid viisakusväljendeid.

Kirjeldab täiskasvanu abiga pilte ja annab edasi pildiseerial kujutatud sündmust.

Annab kuulnud teksti edasi täiskasvanu suunavate küsimuste abil, väljendab end peamiselt üksikute, sidumata lausetega.

Oskab nimetada erinevusi, tunneb pildilt ära kirjeldatud eseme.

Jutustab nähtust tehtust ja möödunud sündmustest (nt mida ta tegi kodus päeval).

Loeb peast kuni 4 realisi liisusalme/luuletusi.

Mõistab teksti, mis pole otseselt seotud tema kogemustega.

Grammatika

Kasutab kõnes lihtlauseid.

Kasutab kõnes nud- ja tud- kesksõnu (nt söödud, söönud).

Kasutab kõnes omadussõna võrdlusastmeid (suur- suurem- kõige suurem).

Kasutab tingivat kõneviisi (mängisin, mängiksin).

Ühildab sõnu arvus (karud söövad) ja käändes (ilusale lillele; punase palliga).

Kasutab kõnes õigesti enamikku nimisõna käändevorme mitmuses (ilusatele lilledele).

Sõnavara

Kasutab kõnes mõningaid vastandsõnu (nt lühike – pikk, must – punane).

Kasutab kõnes mõningaid iseloomuomadusi ja hinnangut väljendavaid omadussõnu (nt arg, kaval, igav).

Kasutab kõnes aega väljendavaid nimisõnu (hommik, päev, õhtu, öö).

Moodustab vajaduse korral sõnu uudsete või võõraste objektide, nähtuste või tegevuste

tähistamiseks (nt tikkudest maja – tikumaja; nuga õuna koorimiseks – õunanuga).

Hääldamine

Hääldab õigesti kõiki emakeelseid häälikuid.

Hääldab õigesti 3 – 4silbilisi tuttava tähendusega sõnu.

Hääldab õigesti kõiki häälikuühendeid 1 – 2silbilistes tuttava tähendusega sõnades.

Hääldab õigesti sageli kasutatavaid võõrsõnu (nt taburet, banaan, diivan).

Tunneb ära õpetaja poolt häälitud sõna.

Lugemine kirjutamine ja lastekirjandus:

Tunneb iseseisvalt ära hääliku häälikute reas ja sõnas (va kaashäälikuühend).

Nimetab sõna esimest häälikut.

Kuulab ettelugemist, olles see juures aktiivne (osutab pildile, küsib, parandab ettelugejat tuttava teksti puhul).

Nimetab kuuldud jutust tähtsamad seigad.

Kirjutab õigesti üksikuid sõnu trükitähtedega (nt oma nime).

6-AASTASED

Suhtlemine

Räägib iseendast ja esitab küsimusi täiskasvanu kohta (nt kus ja kellega ta elab? kas tal on lapsi?).

Kasutab ja mõistab suhtlemisel nalja ja narritamist.

Loob ise mõistatusi.

Püsib teemas, vajaduse korral läheb kaasa teiste algatatud teema muutustega.

Annab edasi kuuldud teksti (nt muinasjutu) sündmuste järgnevust, põhjusi ning tegelaste käitumist täiskasvanu suunavate küsimuste /korralduste abil.

Jutustab pildi või kogemuste põhjal seotud lausetega.

Jutustades seob lauseid peamiselt sõnadega „ja siis“, „siis“, „ja“.

Suunab kõnega kaaslaste tegevust ja annab sellel hinnangu.

Grammatika

Kasutab kõnes õigesti saava ja rajava käände vorme (saab lauljaks, jookseb kivini).

Märkab grammatika vigu täiskasvanu kõnes (nt lugeb p.o loeb, mõmmi maga p.o mõmmi magab, lillene p.o lilleline, seen kasvab alla kuuse p.o seen kasvab kuuse all) ning osutab neile.

Kasutab kõnes õigesti umbisikulist tegumoodi (loetakse, pesti).

Sõnavara

Kasutab kõnes õigesti aega väljendavaid mäarsõnu (eile, täna, homme).

Kasutab kõnes mõningaid samatähenduslikke sõnu (nt jookseb, lippab, sibab).

Mõistab samatüübiliste sõnade tähenduste erinevusi (joonistaja, joonistus, jooneline).

Kasutab õigesti sihilisi ja sihituid tegusõnu (nt veereb-veeretab, sõidab-sõidutab).

Nimetab ühe õpitud kategooria piires vähemalt 2 sõna (nt lilled: tulp, roos).

Hääldamine

Kordab järele ja hääldab ise õigesti kõiki emakeele häälikuid ja tuttava tähendusega sõnu.

Oskab nimetada sõna esimest ja viimast häälikut, häälikute arvu sõnas.

Lugemine, kirjutamine ja lastekirjandus

Häälib täiskasvanu abiga 1-2silbilisi sulghäälikuta ja häälikuühendita sõnu.

Määrab hääliku asukoha (alguses, keskel, lõpus) häälikuühendita sõnades.

Kordab täiskasvanu eeskujule vältes kahest sõnast koosnevaid ridu (koli – kolli (III v), koli – kolli (II v), koli – kooli (III v)).

Loeb üksikuid sõnu kindlas situatsioonis (nt poe- ja tänavanimed, sildid).

Laps oskab kirjutada oma nime.

7-AASTASED

Suhtlemine

Kasutab dialoogis erinevaid suhtlus-strateegiaid (nt veenmine, ähvardamine) sõltuvalt suhtluseesmärkidest.

Valib intonatsiooni ja sõnu olenevalt kaassuhtlejatest (laps, täiskasvanu) ja/või suhtlusolukorrast (kodu, vöõras koht).

Mõistab kaudseid ütlusi (Ruumis on aken lahti. Otsene ütlus:“ Pane aken kinni!“ Kaudne ütlus: „ Mul on jahe.“).

Järjestab 3-5 osalise pildiseeria.

Jutustab tegevuspiltide järgi, kirjeldab tuttavad esemeid ja nähtusi, andes edasi põhisisu ning olulised detailid.

Tuletab mõttelüngaga teksti iseseisvalt puuduva info.

Räägib sellest, mida hakkab tegema (plaanib välikõnes tuttavaid tegevusi).

Laiendab jutustamisel täiskasvanu suunamisel teksti (tuletab eelnevat ja järgnevat tegevust, sündmust).

Grammatika

Kasutab kõnes kõiki käändevorme ainsuses ja mitmuses, sh harva esinevaid (olev kääne: arstina).

Kasutab kõnes käändevorme harva esinevates funktsioonides (kohakäänded ajasuhete väljendamiseks: hommikust õhtuni).

Kasutab kõnes õigesti osastava ja sisseütleva käände erinevaid lõpuvariante (palju linde, konni, autosi).

Kasutab kõnes õigesti laadivahelduslikke sõnu (poeb – pugema, siga- sead).

Kasutab õigesti põimlauseid, mis väljendavad põhjust (...), tingimust (kui ..., siis), eesmärki (.., et ...).

Sõnavara

Selgitab kuulnud kujundlike väljendite (tuul ulub, kevad koputab aknale) tähendust oma sõnadega ja/või toob enda kogemusega seotud näiteid.

Kasutab kõnes mõningaid abstraktse (s.o mittekogetava vastega) tähendustega sõnu (nt tundeid, vaimset tegevust tähistavaid sõnu: mõtlen, arvan, julge, lahke).

Kasutab kõnes inimesi ja inimese tegevust iseloomustavaid sõnu.

Liidab ja tuletab analoogia alusel tuttavas kontekstis keelenormi järgides sõnu.

Kasutab õigesti aja- ja ruumisuheid väljendavaid sõnu (nt vahel, kohal, otsas, varem, hiljem, enne, pärast).

Mõistab abstraktseid üldnimetusi õpitud valdkondades (sõidukid, elusolendid, tähtpäevad, kehaosad).

Laps teab sünonüüme (ruttu-kiiresti; voodi-säng jne)

Hääldamine

Kordab õigesti järele tähenduselt võõraid sõnu.

Hääldab õigesti võõrhäälikuid (f, š) tuttavates sõnades (fanta, šokolaad).

Lugemine kirjutamine ja lastekirjandus

Nimetab ja kirjutab enamiku tähti.

Veerib 1-2silbilisi sõnu kokku, pikemaid sõnu loeb aimamisi (järgneva kontrollita) ja eksib sageli.

Häälib õigesti 1 – 2silbilisi ka sulghäälikuid sisaldavaid häälikuühenditeta sõnu.

Kirjutades märgib õigesti 1-2silbiliste häälikuühenditeta sõnade häälikustruktuuri (lähen kooli).

Eristab häälikuühenditeta sõnades kuulmise järgi teistest pikemat häälikut.

Jagab kuulnud lause sõnadeks, kasutades sõnade arvu märkimiseks abivahendeid.

Muudab täiskasvanu eeskujul sõna vältestruktuuri (koll – kool; linna (III v) –lina; tibu- tipu).

Tunneb ära luuletuse ja muinasjutu kui kirjandusžanri.

3.7 Muusika

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

Tunneb rõõmu laulmisest ja musitseerimisest.

Suudab keskenduda kuulatavale muusikapalale.

Suudab ennast loovalt väljendada laulmise, liikumise, tantsimise ja pillimängu kaudu.

Suudab musitseerida nii rühmas kui ka üksi.

Sisu:

Laulmine

Muusika kuulamine

Muusikalis-rütmiline liikumine

Pillimäng

2-AASTASED

Laulmine

1. Kuulab ja jälgib õpetaja laulu.

Muusikalis - rütmiline liikumine

1. Sooritab koos õpetajaga lihtsaid liikumisi vastavalt laulu tekstile (nt paigal tammumine, keerutamine üksikult, koosjalgu hüplemine, lehvitamine, käte peitmine selja taha, viibutamine sõrmega, kükitamine).

Muusika kuulamine

1. Tunneb rõõmu kuulatavast laulust või muusikapalast.

Pillimäng

1. Mängib õpetaja ettenäitamisel kaasa kuulnud muusikale kehapillil (plaksutab, patsutab kaasa pulssi või rütmi).

3- AASTASED

Laulmine

1. Huvitub laululistest tegevustest; püüab õpetajaga kaasa laulda (lauldes kaasa nt üksikuid silpe, sõnu, laulu lõike).

2. Osaleb laulude esitamises (plaksutab või laulab kaasa).

Muusikalis - rütmiline liikumine

1. Liigub koos õpetajaga vastavalt muusika meeleolule, arvestades pulssi ja meetrumit (nt kõnd ja jooks, päkkadel kõnd, ühe ja vaheldumisi kahe jalaga koputamine, keerutamine paarilisega).

Muusika kuulamine

1. Reageerib emotsionaalselt muusika iseloomule (nt plaksutab, kõigutab keha vm).

Pillimäng

1. Mängib muusikat kuulates, liikudes ja lauldes kaasa pulssi või rütmi kehapillil, kõlapulkadel, kuljustel, väikesel tamburiinil ja marakal.

4-AASTASED

Laulmine

1. Laulab rühmaga samas tempos.

2. Laulab peast lihtsamaid õpitud rahva- ja lastelaule.

Muusikalis - rütmiline liikumine

1. Väljendab muusika meeleolu liikumise kaudu (nt plastilise intoneerimise ehk loova liikumisega).

2. Tantsib, kasutades eakohaseid tantsuelemente (nt põlvetoestikõnd ja -jooks, liikumine hanereas ja ringis).

1. Osaleb laulumängudes.

Muusika kuulamine

1. Kuulab laulu- ja muusikapala.
2. Väljendab emotsionaalselt kuulatud muusikas tajutud kontrastseid meeleolusid liigutuste ja liikumisega.
3. Tunneb kuulamise järgi ära mõningaid õpitud laule.

Pillimäng

1. Mängib rütmipille (nt trianglit, tamburiini, kuljuseid) muusika kuulamise, liikumise ja laulmise saateks.
2. Eristab kuulates neid tämbri järgi.

5-AASTASED

Laulmine

1. Laulab väljahingamisel loomuliku häälega.
2. Esitab laule rühmaga samas tempos.
3. Laulab peast teistega koos mõningaid rahva- ja lastelaule.

Muusikalis - rütmiline liikumine

1. Muudab liikumist muusikaosade ja muusikaliste väljendusvahendite vaheldumise põhjal (tempo, dünaamika, register), arvestades pulssi ja meetrumit (nt liigub hanereas nii üksi kui paaris).
2. Esitab õpetaja seatud tantse, kasutades õpitud tantsuelemente.

Muusika kuulamine

1. Kuulab laulu ja muusikapala huviga.
2. Väljendab kuulatud muusikas tajutud meeleolusid erinevate muusikaliste tegevuste (liikumise, laulmise, pillimängu) kaudu, näiteks järgib tempot ja rütmi kehalise liikumisega või, tundes ära õpitud laulu (kuuldes nii meloodiat kui ka sõnu), hakkab kaasa laulma.

Pillimäng

1. Mängib ja tunneb kuulates tämbri järgi ära õpitud rütmipille.
2. Mängib rütmisaateid lasteriimidele ja –lauludele.
3. Ansamblimängus osaledes alustab ja lõpetab koos teistega, mängib nendega ühes tempos.
4. Mängib tamburiini, kõlapulki ja kastanjette.

6-AASTASED

Laulmine

1. Laulab ilmekalt, lähtudes laulu ja teksti karakterist.
2. Laulab peast õpitud rahva- ja lastelaule ning esitab neid rühmas.

Muusikalis - rütmiline liikumine

1. Liigub ja tantsib sünkroonselt teistega, kasutades nt hüpaksammu ja eesgaloppi.
2. Kõnnib, jookseb ja reageerib muusika tempo muutustele rütmiliselt täpselt (nt muudab

liikumissuunda muusika dünaamika ja tempo järgi).

Muusika kuulamine

1. Tunneb ära lihtsamaid žanre (marss, laul tants).
2. Väljendab loovalt muusika kuulamisest saadud elamusi.

Pillimäng

1. Mängib rütmi- ja meloodiapillidel (nt taldrik, triangel, kõlaplaadid), lihtsamaid ostinato kaasamänge (lühikest korduvat rütmi-, viisi- või meloodialõiku).
2. Mängib pilliansambelis.

7-AASTASED

Laulmine

1. Laulab ilmekalt, lähtudes laulu ja teksti karakterist.
2. Laulab peast õpitud rahva- ja lastelaule ning esitab neid rühmas.

Muusikalis - rütmiline liikumine

1. Liigub ja tantsib sünkroonselt teistega, kasutades nt hüpaksammu ja eesgaloppi.
2. Kõnnib, jookseb ja reageerib muusika tempo muutustele rütmiliselt täpselt (nt muudab liikumissuunda muusika dünaamika ja tempo järgi).

Muusika kuulamine

1. Tunneb ära lihtsamaid žanre (marss, laul, tants).
2. Väljendab loovalt muusika kuulamisest saadud elamusi.

Pillimäng

1. Mängib rütmi- ja meloodiapillidel (n, taldrik, triangel, kõlaplaadid), lihtsamaid kaasamänge (lühikest korduvat rütmi-, viisi- või meloodialõiku).
- Mängib pilliansambelis.

3.8 Matemaatika

Õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on, et laps:

Rühmitab esemeid ühe – kahe tunnuse alusel ja võrdleb esemete hulki.

Järjestab esemeid suuruse ja asenditunnuse põhjal.

Tunneb lihtsamaid ajamõisteid ja kirjeldab ning järjestab oma päevategevusi.

Mõtestab loendamistegevust ja seoseid arvude reas.

Mõistab mõõtmistegevust ja olulisemaid mõõtühikuid.

Suudab kirjeldada ümbritsevat ruumi kujundimõistete abil.

Näeb matemaatilisi seoseid igapäevatoimingutes.

Sisu

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine.

Suurused ja mõõtmine.

Geomeetrilised kujundid.

Orienteerumine ajas ja ruumis.

2-AASTASED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

Juhendamisel leiab etteantud esemete hulgast teise samasuguse eseme (nt sama värvi pall).

Leiab erinevate esemete hulgast üks kuni kaks täiskasvanu kirjeldatud eset (nt kolme erineva nuku hulgast – leia sinise kleidiga nukk; erinevate mänguasjade hulgast – leia kaks karu).

Juhendamisel osutab esemetele, mida on üks ja mida on palju.

Suurused ja mõõtmine

1. Juhendamise järgi eraldab etteantud esemete hulgast suurema või eseme.

Geomeetrilised kujundid

1. Leiab täiskasvanu juhendamisel katsetuste kaudu sarnase kujundi (ümmargune, kandiline) üks-ühese vastavuse teel (nn toppimismängud).

Orienteerumine ajas

2. Vestleb ööle ja päevale iseloomulikust ning matkib tegevusi mängus.

Orienteerumine ruumis

1. Juhendamisel paigutab esemeid üksteise sisse, peale. Orienteerub oma kehal ja näitab, mis asub ülal-all, kõrval, ees-taga.

3-AASTASED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

Rühmitab esemeid ühe sarnase tunnuse (värvus, kuju, suurus vms.) järgi hulgaks. Näitab, kus on rohkem, vähem.

Leiab erinevate esemete hulgast *palju* ja *üks*.

Loendab asju kolme piires ning vastab küsimustele *mitu on?*

Moodustab paare, oskab leida paarilise värvi järgi.

Suurused ja mõõtmine

Näeb ja leiab esemetes erinevusi (suur – väike).

Geomeetrilised kujundid

Leiab samasuguse kujundi peale-, kõrvuti- või sisseasetamise teel.

Kompimise – veeretamisega eristab ümmargusi ja kandilisi esemeid (sh. ring ja ruut).

Orienteerumine ajas ja ruumis

Vestleb *ööle* ja *päevale* iseloomulikust tunnusest ning matkib tegevusi mängus.

Orienteerub oma kehal ja näitab, mis asub *ülal – all, kõrval, ees – taga*.

4-AASTASED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

Otsustab, kas nimetatud ese kuulub (ei kuulu) moodustatud hulka.

Paaride moodustamisega (üks-ühesesse vastavusse seadisega) saab teada, et esemeid on võrreldavates hulkades *sama palju, ühepalju* või *võrdselt*.

Loendab 5. piires ja tunneb arvude rida 5-ni.

Moodustab hulki 5-ni.

Suurused ja mõõtmine

Võrdleb (järjestab) kahte eset suuruse (*suurem-väiksem*), pikkuse (*pikem-lühem*), laiuse (*laiem-kitsam*) järgi ning kasutab mõisteid.

Geomeetrilised kujundid

Eristab kolmnurka, nelinurka ja ringi ning leiab kujunditega sarnaseid esemeid rühmatoast ja õuest.

Leiab pildilt geomeetrilisi kujundeid (ring, ruut, kolmnurk)

Orienteerumine ajas ja ruumis

Leiab aastaegadele iseloomulikke tunnuseid (piltidel, vestluses vms).

Eristab *hommikut* ja *õhtut* (kirjeldab tegevusi).

Määrab teiste laste ja esemete asukohta enda suhtes: *ülal-all, ees-taga* (minu ees, minu taga jne).

5-AASTASED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

Rühmitab esemeid, olendeid kahe erineva tunnuse alusel (rühma lapsed on poisid ja tüdrukud).

Nimetab 3-5 eseme ühise tunnuse.

Võrdleb esemete hulki paaridesse seades ning otsustab, mida on *rohkem kui, vähem kui*.

Tutvub arvudega 10-ni.

Moodustab hulki 10 piires.

Leiab hulka mittekuuluvat eseme.

Suurused ja mõõtmine

Järjestab esemeid kõrguse järgi (*kõrgem – madalam*).

Järjestab esemeid suuruse järgi (*pikem kui, lühem kui*).

Järjestab kolme eset suuruse, pikkuse, laiuse ja kõrguse järgi.

Teab mõisteid suur-väiksem- veel väiksem.

Geomeetrilised kujundid

Näeb ja oskab kirjeldada ruudu ja ristküliku sarnasusi ja erinevusi ning leiab sarnaseid kujundeid ümbritsevat.

Orienteerumine ajas ja ruumis

Teab ööpäeva osi *hommik – päev – õhtu – öö*; kirjeldab tegevusi ja sündmusi *eile – täna – homme*.

Määrab enda asukohta teiste laste ja asjade suhtes (*Seisan Alo taga; olen tahvli ees*).

Määrab vasakut ja paremat poolt.

6-AASTASED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

Loendab 12- piires, teab arvude rida 12-ni.

Oskab nimetada antud arvule eelnevat/järgnevat arvu.

Tunneb numbrimärke.

Võrdleb arve (*on suurem kui, on väiksem kui*).

Võtab ühest hulgast esemeid ära ja lahutab.

Paneb kokku kahe hulga esemeid ja liidab.

Liidab ja lahutab 5 piires.

Suurused ja mõõtmine

Järjestab kuni 5 eset ühise tunnuse järgi.

Leiab vaadeldavast objektist silma järgi *suurema – väiksema – sama suure* ning kontrollib objekte kõrvutades.

Hindab kaugust silma järgi.

Mõõdab pikkust, laiust ja kõrgust kokkulepitud mõõtevahendiga.

Järjestab raskuse ja paksuse järgi.

Geomeetrilised kujundid

Koostab mustreid, laob pilte kujunditest.

Rühmitab kujundeid vormi, suuruse, värvuse vms järgi.

Eristab geomeetrilisi kujundeid (ristkülik, ovaal)

Orienteerumine ajas ja ruumis

Teab ja kasutab ajamõisteid: eile, täna, homme; hommik, lõuna, õhtu, öö (teab ka järgnevust).

Kirjeldab tegevusi erinevatel nädalapäevadel ja teab nädalapäevade järjestikuseid nimetusi.

Eristab mõisteid *kiiresti -aeglaselt, varsti, hiljem, kohe*.

Määrab eseme asukohta teise eseme suhtes: *all – peal, kohal, keskel, äärel, vasakul – paremal*.

Orienteerub ruumis (õues) juhendite järgi.

Teab ja kasutab ruumimõisteid: ees-taga, üleval-all, kõrge-madal ja oskab võrrelda tunnuse alusel.

Laps eristab paremat ja vasakut poolt.

7-AASTASED

Hulgad, loendamine, arvud ja arvutamine

Mõtestab arvude rida 12- ni.

Liidab ja lahutab 5. piires ja tunneb ning kasutab vastavaid sümboleid (+, -, =).

Oskab koostada matemaatilisi jutukesi kahe etteantud hulga järgi.

Suurused ja mõõtmine

Teab igapäevaelus kasutatavaid pikkusmõõte (cm, m, km), massimõõtu (kg) ning mahumõõtu (liiter); rahaühikuid kroon ja sent ning kasutab neid mängutegevustes.

Mõõdab pikkust, raskust ja vedelikke kokkulepitud mõõtevahendiga.

Järjestab esemeid suuruse järgi.

Geomeetrilised kujundid

Eristab ruumilisi kujundeid (kuup, kera, risttahukas, püramiid) tasapinnalistes kujunditest (ruut, ring, ristkülik ja kolmnurk).

Orienteerumine ajas ja ruumis

Teab kuude nimetusi ning enda sünnikuud ja –päeva.

Määrab kellaaega täistundides ning koostab päevakava.

Kasutab kõnes õigesti sõnu *enne, praegu, hiljem – varem, noorem – vanem*.

Orienteerub tasapinnal (paberil).

3.9 Liikluskasvatus

Õppe-ja kasvatusgevuse eesmärgiks on ohutu liikumise õpetamine lasteaia siseruumides, lasteaia välisterritooriumil ning väljaspool lasteaeda. Kujundada üksteisega arvestavaid liiklejaid, kellel on ohutu liiklemise harjumused, oskus tajuda liikluskeskkonda ning hoiduda käitumast teisi liiklejaid ohustavalt. Lapse oskuste kujundamine käitumiseks ja valikute tegemiseks ohu olukorras, sealhulgas vajaliku abi kutsumiseks.

Sisu

Ohutu liiklemine lasteaia siseruumides

Ohutu liiklemine lasteaia välisterritooriumil

Ohutu liiklemine tänaval

Ohuallikate ära tundmine ja märkamine liikluses

1,5- 3 AASTASED

Ohutu liiklemine lasteaia siseruumides

Laps liigub rühmaruumis ja koridoris silmas pidades ohutust

- rühmas kõnnime
- trepil liigume vaikselt, kolonnis ja paremal pool, ei lükka kaaslast
- liikumistegevuses kõnnime ja jookseme ühes suunas

Laps märkab ohtusid ruumis ja õpib neid vältima (kapi-ja lauanurgad, libe põrand jne)

Ohutu liiklemine lasteaia välisterritooriumil

Lasteaia territooriumil liiklemiseks kasutatakse aasadega nööri ja liigutakse rivis.

Selgitada mänguväljaku ohutusreegleid

- kiige ees/taga ei tohi seista.
- Liumäele minemiseks kasutatakse treppi, liumäe ees seista on ohtlik.

Lasteaia õuealalt lahkuda ei tohi.

Ohutu liiklemine tänaval

Väljaspool lasteaia territooriumit liigeldes kasutatakse aasadega nõõri ja helkurveste.

Liiklejate ja liiklusvahendite tutvustamine.

Liiklusmärkide tutvustamine (valgusfoor ja sebra)

3-5 AASTASED

Ohutu liiklemine lasteaia siseruumides

Laps oskab ohutult liikuda lasteaia siseruumides, teab et

- rühmas kõnnitakse
- koridoris liigutakse vaikselt, kahekaupa kolonnis ja paremal pool

Teab rühmas varitsevaid ohte.

Ohutu liiklemine lasteaia välisterritooriumil

Peab kinni mänguväljaku kasutamise heast tavast

- Liumäele minnakse trepist ja liumäe ees seismine on ohtlik.
- Kiige ees ja taga, vahetus läheduses, seista ei tohi.
- Ronilat kasutades tuleb olla ettevaatlik ja teistega arvestav.
- Pallimängudeks on õuealal eraldi ala.
- Tõukerattaga tohib sõita ainult õuealal asuval ringteel, valvepäeval ja turvavarustuse olemasolul.

Ohutu liiklemine tänaval

Tunneb ja teab liiklusmärke (valgusfoor, ülekäiguraja märk, sebra).

Lapsel on kinnistunud foori põhivärvuste tundmine.

Teab mida tähendab parem, vasak pool.

Teab varitsevaid ohtusid tänaval, vastavalt aastaajale (sügisel pimedus, talvel libedus ja lumehanged, kevadel vihm, suvel kuumus ja päike).

Teab, et jalakäija liigub kõnniteel, sõidukid sõiduteel.

Tee ületamisel peatub, kuulab, vaatab vasakule-paremale-vasakule ja ületab tee alles siis kui auto on peatunud.

Õppekäigul liigeldes liigutakse paariskolonnis, seljas helkurvestid.

Teab helkurvesti ja helkuri kasutamise vajalikkusest.

Turvavarustuse kasutamine autos. Teab, miks on vajalik kasutada turvatooli ja turvavööd.

6-7 AASTASED

Ohutu liiklemine lasteaia siseruumides

Laps oskab ohutult liikuda lasteaia siseruumides, teab et

- rühmas kõnnitakse
- koridoris liigutakse vaikselt, kahekaupa kolonnis ja paremal pool

Teab rühmas varitsevaid ohte.

Ohutu liiklemine lasteaia välisterritooriumil

Oskab selgitada mänguväljaku kasutamise hea tava vajalikkust.

Laps märkab ohtusid ning oskab neid vältida (pimedad nurgad, kus jooksmise korral võib toimuda kokkupõrge teise lapsega).

Lasteaia välisterritooriumil liiklemine lähtuvalt aastaaegadest.

Ohutu liiklemine tänaval

Laps tunneb ja teab liiklusmärke (valgusfoor, ülekäiguraja märk, sebra, õueala märk, stop, anna teed, käigu keeld, jalgteed, jalgrattateed, bussipeatus)

Teab erinevaid valgusfoore ja nende tähendusi.

Teab varitsevaid ohte tänaval, vastavalt aastaajale (sügisel pimedus, talvel libedus ja lumehanged, kevadel vihm, suvel kuumus ja päike).

On teadlik, et sõiduteel tuleb katkestada sõpradega omavaheline jutuajamine ja jälgida tähelepanelikult liiklust. Sõiduteed ei tohi ületada joostes. Sõiduteed ületades ei tohi jalakäija asjatult peatuda ega viivitada.

Töötavate vilkuritega alarmsõidukid tuleb läbi lasta ka siis, kui fooris põleb jalakäija jaoks roheline tuli.

Oskab selgitada reguleeritud ja reguleerimata ülekäiguraja erinevusi.

Teab liiklemise erinevusi linnas ja maal.

Õppekäigul võib liikuda kõnniteel või teepeenral mitte rohkem kui kahekaupa kõrvuti.

Oskab kasutada jalgrattakiivrit ja teab selle vajalikkust.

Autost väljutakse ainult siis, kui auto seisab. Väljuda ei tohi sõiduteepoolsest uksest.

Laps teab, et parklas liiklemine on ohtlik, kuna iga hetk võib mõni auto sõitma hakata. Laps kuulab vanemate korraldusi.

Teab ühistranspordi kasutamise reegleid.

Teab mis on liikluseeskiri. Saab aru liiklusreeglite vajalikkusest.

Ohuallikate äratundmine ja märkamine liikluses

On teadlik liiklusõnnetuste tekkimise põhjustest ja võimalikest tagajärgedest.

Teab, kuidas tegutseda liiklusõnnetuse korral, oskus kutsuda abi.

Teab, et ühtne hädaabi number on 112.

4 ÜLDOSKUSED

4.1 Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Eesmärgiks on, et laps:

2-AASTASED

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

Väljendab lihtsaid emotsioone, mis on tugevad ja vahelduvad kiiresti.

Teadvustab ennast, kasutab osaliselt minavormi, proovib ennast maksma panna ning oskab keelduda ja ei öelda.

Üritab aru saada teiste inimeste seisukohtadest, kuid tema tajud on enesekesksed;

Hindab oma oskusi ja suutlikust paremini, kui need tegelikult on.

Teab oma ees- ja perekonnanime ning elementaarseid viisakusreegleid ja kasutab neid, kui seda on talle õpetatud.

Sööb, joob ja riietub lahti vastavalt iseseisvalt ning püsib osa päevast kuiv ja puhas;

Reageerib sõltuvalt situatsioonist ja ümbritsevate inimeste käitumisest.

Mõistab selgelt väljendatud keelde „Ei tohi!” ja „Ära tee!” jne.

On võimeline pidurdama oma tegevust lühikeseks ajaks.

Tunneb huvi teiste laste vastu, jälgib neid ja mängib nendega kõrvuti.

Toetub võõrastega suheldes ja enesekindluse saavutamiseks tuttavatele täiskasvanutele.

Matkib täiskasvanu tegevusi, millele saab tagasisidet.

Lepib täiskasvanu eemalolekuga, oskab oodata, kui vajadust selgitatakse.

Enamasti nõustub lühiajaliselt vahetama mänguasja.

3-AASTASED

Saab aru tunnetest, väljendab emotsioone, räägib rõõmudest ja muredest.

Saab aru, et inimestel võivad olla tema omadest erinevad tunded ja emotsioonid.

On osaliselt kujunenud enesetunnetus ja eneseteadvus.

Väljendab tundeid, emotsioone, oma mina.

Rõõmustab tegevuse õnnestumise üle.

Võib karta tundmatuid ja uusi asju.

Tahab igapäevastes olukordades valikute üle ise otsustada ning neid ka täide viia.

Tema enesekindlus on kõikuv, enesekindluse saavutamiseks vajab ta turvalisust, tunnustust, rutiini ja reegleid.

Osaleb täiskasvanuga ühistegevustes; teisi lapsi pigem jälgib, tegutseb nendega kõrvuti.

Matkib täiskasvanute rolle, aitab neid meelsasti.

Jagab mõnikord oma asju ka teistega, valdavalt on ta siiski omandihoidja.

Kasutab mängus asendusmänguasju.

Loob sõprussuhteid nendega, kellega on tihti koos; tegutseb kontakti luues ja säilitades sihipäraselt.

Algatab vestlust eri partneritega erinevatel teemadel; tajub, mida teised teavad ja mis on neile uus.

Täidab igapäevaelu rutiini.

Jälgib lihtsamaid sotsiaalseid reegleid ning eeskujudele toetudes jälgendab igapäevaelu rolle ja tegevusi.

Söömisel kasutab kahvli ja lusikat, kasutab taskurätti.

Hoiab lusikat ja kahvli õigesti.

Paneb iseseisvalt mänguasjad tagasi.

4-AASTASED

Väljendab verbaalselt lihtsamaid emotsioone, oma soove, tahtmisi ja seisukohti ning püüab jõuda kokkuleppele.

Teab oma ees- ja perekonnanime.

Saab hakkama eneseteenindamisega.

Teab vanemate, õdede, vendade, rühmakaaslaste nimesid.

Tahab olla iseseisev, kuid sageli ei ole tal enda suutlikkusest realistlikku ettekujutust.

Saab hakkama eneseteenindamisega (riietub, sööb, joob iseseisvalt), tal on kujunenud tualetiharjumused.

Teab oma nime, vanust ja sugu ning märkab soolisi erinevusi.

Seab endale mõningaid eesmärke ja täidab neid.

Väärtustab oma saavutusi ning vajab oma tegevuse tunnustamist ja täiskasvanu tähelepanu;

Püüab vahel teisi abistada ja lohutada; tal on mõningane ettekujutus teiste inimeste tunnetest ja mõtetest.

Osaleb lühikest aega ühistegevustes eakaaslastega, kuid eelistab üht mängukaaslast rühmale.

Arvestab reegleid mängides ja tegevustes, mida juhib autoriteet.

Saab aru lihtsamatest seltskonnas käitumise reeglitest ning järgib neid igapäevases suhtlemises; püüab täita kodukorra reegleid.

Oskab tegutseda täiskasvanu suulise korralduse järgi.

Teab viisakusreegleid (nt tervitab tuttavaid, tänab ilma meeldetuletuseta)

Osaleb vestluses, laseb ka teistel rääkida.

Vestleb täiskasvanuga.

Saab aru valetamisest, kui taunitavast käitumisest.

Huvitub võistlusemängudest ning tahab olla edukas.

Oskab oodata oma järjekorda, õpib jaotamist.

Korrigeerib oma käitumist, kui sellele tähelepanu juhitakse.

5-AASTASED

Hakkab mõistma teiste inimeste tundeid ja mõtteid.

Palub meeldetuletuseta vabandust/andeks.

Tunneb viisakusreegleid, küsib luba teiste asjade kasutamiseks.

Väljendab oma emotsioone ja räägib nendest.

Suhtleb ja tegutseb enamasti iseseisvalt ning orienteerub oma suutlikusse.

Suudab kuigivõrd vastutada on tegevuse eest.

On tundlik teiste hinnangute suhtes, need mõjutavad tema enesehinnangut.

Imiteerib täiskasvanu tegevusi ja rolle, kasutades tema sõnavara ja maneere.

Naudib rühma kuulumist ja eakaaslaste seltsi ning ühistegevusi.

Vestleb meelsasti eakaaslastega ja täiskasvanutega, algatab tegevusi.

Omandab reegleid, kogemusi ja muutusi; jälgides reeglite täitmist teiste poolt; kõne areng võimaldab arusaamatusi lahendada verbaalselt.

Oskab avalikus kohas sobivalt käituda ning teab, mida tohib, mida mitte.

6- AASTASED

Tajub ja mõistab teiste inimeste emotsioone ja seisukohti ning arvestab neid käitumises ja suhtlemises.

Kaaslaste suhtes abivalmis ja sõbralik, märkab abivajajat.

On empaatiline ja altruistlik, kaitseb ja hoiab endast väiksemaid/endast nõrgemaid.

Seab endale eesmärgid ja üritab neid ellu viia.

On oma tegevustes orienteeritud tunnustusele, tähelepanule ja emotsionaalsele toetusele.

Eelistab omasoolisi mängukaaslasi; kujunevad esimesed sõprussuhted.

Suudab lühikest aega ilma täiskasvanu kontrollita rühmas mängida ning teha koostööd omal viisil.

Jälgib mängudes ja tegevustes reegleid, eriti nende täitmist teiste poolt; oskab reegleid teistele selgitada.

Tahab ja julgeb esineda.

Suhtub sallivalt kriitikasse.

Valitseb oma emotsioone.

Jälgib sotsiaalset rutiini.

On iseseisev eneseteenindamisel, oskab valida riietust vastavalt ilmale.

7- AASTASED

Mõistab teiste inimeste tundeid ja nende mitteverbaalseid väljendusi.

Vastutab rohkem oma tegevuse eest ning räägib oma kavatsustest.

Suudab oma emotsioone ja käitumist kontrollida, oskab ka teisi arvestada ning suhtub teiste laste

tegevustesse sallivalt.

Oskab mängus kaotada.

Suudab tegutseda iseseisvalt ning sõltub vähem oma vanematest.

Algatab mängu ja tegevusi.

Püüab kõigega hakkama saada, on tundlik oma ebaõnnestumiste ja teiste hinnangute suhtes, otsib vastastikust mõistmist ja kaasaelamist oma tunnete.

Selgitab oma soove ja vajadusi sõnadega.

Käitub üldtunnustatud normide kohaselt.

Hoolib väiksematest, osutab abi ja küsib seda vajaduse korral ka ise.

Loob sõprussuhteid.

Järgib rühmas reegleid ning arvestab rühma vajadusi.

Talub muutusi ja vanematest eemal olekut, siiski on uues situatsioonis ebakindel ja võib tõmbuda endasse.

Arutleb lihtsate eetiliste probleemide üle ning teeb vahet hea ja halva vahel nii enda kui ka teiste puhul.

Soovib ja julge suhelda täiskasvanutega.

Julgeb minna kooli.

4.2 Tunnetus- ja õpioskused

Eesmärgiks on, et laps:

2-AASTASED

Hindab ümbritsevat aktiivselt ning loob selle hankimiseks ise uusi võimalusi. Keskkonnast tuleva info hulka tasakaalustab, reguleerib ja organiseerib lapse jaoks täiskasvanu.

Keskendub lühikeseks ajaks ühele tegevusele, silmatorkavatele stiimulitele või omadustele, sõnalise juhendamise ja suunamise korral on ta püsivam.

Suudab keskenduda tegevustesse kuni 10 minutit.

Tegutseb teistega kõrvuti ja osaleb ühistegevuses vahelduvas vormis.

Loob tegevuste kaudu seoseid kõnega; sõnad ja objektid saavad tema jaoks mõiste tähenduse.

Suhtleb valdavalt 1-2 sõnaliste lausetega nii mängus kui ka igapäevastes peamiselt tuttava täiskasvanuga ning kasutab mitteverbaalseid suhtlemisvahendeid (osutamine, miimika).

Räägib ja saab aru üksnes sellest mida ta tajub.

Tunneb huvi raamatute vastu ning mõistab lihtsaid realistlikke jutukesi, mis seostuvad tema enda kogemustega.

Tunneta keskonna mõju, avastab seoseid oma tegevuste ja selle tagajärje vahel, lihtsamaid põhjuse-tagajärje suhteid ning saab aru kuuluvusest ja erisusest.

Sobitab erinevaid materjale ja esemeid.

Rühmitab ühe nähtava omaduse järgi.

Omandab uusi seoseid vahetu, korduva ja aktiivse tegevuse ning käeliste tegevuste kaudu.

Kasutab omandatud teadmisi, seosed ja tegevusi samas situatsioonis ning kontekstis, kannab üle lihtsamaid seoseid ning kasutab neid sarnaste ülesannetes ja olukordades.

3-AASTASED

Leiab tegutsemisajendi, plaanib ja orienteerib tegevusi täiskasvanu abiga täiskasvanu suudab lapse tegevust kõne kaudu.

Plaanib osaliselt oma käitumist ja tegevust iseendale suunatud kõne vahendusel.

Keskendub tegevusele lühikeseks ajaks, tema tähelepanu ei loe veel püsiv.

Tegutseb vahetult nii konkreetsete asjadega kui ka neid kujutavate sümbolitega.

Korraldab ja jäljendab varasemaid kogemusi ning mälu pilte nii konstruktiivses mängus kui ka lihtsas rollimängus.

Mängib mõnda aega koos teistega ja järgib lihtsamaid reegleid.

On omandanud sõnavara, mis võimaldab tal ennast väljendada.

Suhtleb eakaaslastega, osaleb laste ühistes tegevustes.

Osaleb dialoogis.

Jälgib lihtsaid lookesi ja eristab kogemustele tuginedes realistlikke sündmusi väljamõeldud lugudest.

Mõistab osaliselt lihtsamat kõnet ka ilma toetava vihjeta ning saab aru lihtsamatest üleskantud tähendustest.

Rühmitab asju ja esemeid ühe või mitme tajutava omaduse või nimetuse järgi.

Tal on ettekujutus arvu mõistest ja värvuste nimetustest.

Leiab võrdluse alusel asjades ühiseid ja erinevaid jooni ning nende vahelisi seoseid; kasutab info saamiseks keelt.

Tema ettekujutus oma teadmistest ja oskustest on ebarealistlik.

Omandab uusi seoseid, mõisteid ja teadmisi korduva kogemuse, aktiivse tegevuse ning mudelite järgi õppimise kudu; vajab oma tegevustele tagasisidet.

Mängib teiste lastega lihtsamaid igapäevaseid olukordi ja tegevusi kajastavaid rollivahetusega mängu.

Ootab oma järjekorda.

Pöördub abi saamiseks täiskasvanu poole.

Tegutseb sihipäraselt, oskab valida kahe võimaluse vahel.

Kasutab mänguasju ja teisi esemeid sihipäraselt.

4-AASTASED

Oskab osaliselt oma tegevusi planeerida ja organiseerida ning tegutseb iseseisvalt otsese juhendamise, kuid autoriteetide toel.

Plaanib minakeskse kõne abil oma tegevust ja lahendab probleeme.

Hangib tänu keeleoskusele uut teavet; tema kõne toetub mälule ning sõltub sellest, kellega ja mis olukorras ta koos on.

Saab aru mõistetest ja lihtsamatest piltlikest võrdlustest.

Jälgib lihtsaid reegleid.

Huvitub võistlusmängudest ja tahab olla edukas.

Osaleb ühistegevustes ning teeb koostööd teiste lastega, konstrueerib, osaleb roll- ja võistlusmängudes ning loovtegevustes.

Liigitab lihtsamate üldmõistete või mitmete tunnuste järgi; keskendub tegutsedes mitmele nähtavale ja eristavale tunnusele ning jaotab oma tähelepanu.

Suudab tegevuses keskenduda tegevuses 15-20 minutit.

On eeldatavalt välja kujunenud käeline eelistus.

Saab aru arvumõistest; huvitub tähtedest.

Omandab uusi teadmisi praktiliste oskuste, kogetud emotsioonide, kujutluste ja kõne kaudu.

Täidab kahekordse korralduse.

5-AASTASED

Tegutseb lühikest aega iseseisvalt, kuid tegutsemiskindluse saavutamiseks vajab veel täiskasvanu abi.

Korrigeerib oma käitumist ja emotsioone täiskasvanu abil, hakkab oma tegevust planeerima ja korraldades kasutab sisekõnet.

Organiseerib oma toiminguid eesmärgi saavutamiseks.

Tegutseb koos teistega; teda motiveerivad tegevused eakaaslastega.

Tema keeleline areng võimaldab lahendada ülesandeid ja probleeme ning saavutada kokkuleppeid.

Konstrueerib, katsetab ja uurib erinevaid võimalusi, kasutades nii sümboteid, kujundeid kui ka reaalseid esemeid ja objekte.

Osaleb erinevates mänguliikides ja loovtegevustes.

Räägib esemetest, mis pole kohal, ja olukordadest, mis toimusid minevikust või leiavad aset tulevikus, ning fantaseerib.

Keskendub huvipakkuvale tegevusele mõnikümmend minutit.

Oskab vaadelda ning märgata detaile, olulisi tunnuseid ja seoseid.

Eristab ja oskab neid võrrelda ning saab aru lihtsate mõistete kuuluvusest, alluvusest ja üldistusastmetest.

Tal on ettekujutus numbritest, tähtedest ja sümbolitest.

Omandab teadmisi kogemuste ja kõne kaudu, tegutseb aktiivselt ning lahendab probleeme.

Palub keerulisemates toimingutes abi.

Kasutab teadmiste omandamisel ja kogetu meenutamisel intuiitselt lihtsamaid meeldejätmise viise (mälustrateegiad).

Täidab kolmekordse korralduse.

6- AASTASED

Plaanib oma igapäevategevusi, seab eesmärgid ning üritab alustatud tegevused lõpetada.

Suudab keskenduda tegevustele vähemalt 20 – 30 minutit.

Kasutab kujutlusi luues ja tegevusi planeerides sisekõnet.

Kasutab kõnet info saamiseks, tegelikkuse adumiseks ning uute teadmiste omandamiseks.

Mõistab korraldust gruppide

Järgib ühistegevuste reegleid ja suudab neid selgitada.

Kasutab sidusat kõnet, tema dialoog on suunatud iseendale.

Täidab järjepidevalt tööülesandeid.

Osaleb aktiivselt käelistes ja loovtegevustes.

Saab aru asjade suhetest ja omadustest ning ajalis-ruumilistest järjestustest.

Kasutab teadmisi igapäevastes situatsioonides, nii uudes kui ka sarnases olukorras.

Kasutab uute teadmiste meeldejätmise strateegiaid juhuslikult, teadvustab kordamise vajadust.

Pärast tegevuse lõpetamist koristab enda järel asjad, korrastab ruumi.

7- AASTASED

Organiseerib ja planeerib oma igapäevaseid tegevusi ja tuttavat keskkonda, seab eesmärgid, üritab tegutseda sihipäraselt ning lõpetab alustatud tegevused.

Suudab reguleerida oma emotsioone ja käitumist, kasutades selleks kõnet nii aktiveerivas, kui ka pidurdavas vormis.

Toetub tegutsedes oma tegevustele antavatele tagasisidele, eakaaslaste hinnangutele ja võrdlustele teistega.

On tegevuste iseseisev ja algatusvõimeline.

Keskendub korraga mitmele tegevusele või stiimulile ning on suuteline keskendumaks tahtepingutusteks.

Seab uudsetes olukordades täiskasvanu sõnalise juhendamise järgi eesmärgid ning valib tegutsemisstrateegiaid.

Katsetab, konstrueerib ja uurib, kasutades oma teadmisi ja varasemaid kogemusi uues vormis ning kombinatsioonid.

Osaleb erinevate mänguliikides, järgib reegleid.

Liigitab ning tajub esemeid ja sündmusi tervikuna, saab aru nende seostest ning suudab olulist

teadvustada täiskasvanu abiga.

Loob uusi seoseid eeskuju, seletuste, kuulmise ja nägemise kaudu.

Kasutab nii kaemuslik-kujundlikku kui ka verbaalset mõtlemist.

Kasutab eakaaslastega suheldes arutlevat dialoogi.

Avaldab arvamust ja põhjendab.

Huvitub sotsiaalsetest suhetest, räägib enam iseendast ning tunneb huvi teiste vastu.

Teab ja kasutab tähti, numbreid ja sümboleid, kirjutab etteütlemise järgi lihtsamaid 1– 2-silbilisi sõnu ning lihtsamaid matemaatilisi tehteid.

Orienteerub oma teadmistes, märkab detaile ja seoseid, kasutab teadmisi uusi ülesandeid lahendades nii uudses kui ka sarnases olukorras, kuid vajab juhendamist ja abi seoste loomisel eelnevaga.

Oskab suunamise ja õpetamise korral kasutada lühikest aega õppimisstrateegiaid.

Tajub oma mälu mahtu ning kordab teadlikult üle meeldejäetavat materjali.

On suuteline keskenduma kuni 30 minutit.

4.3 Mäng

Mäng koolieelses eas on lapse põhitegevus. See on lapse arengu alus. Mäng on lapse iseseisev, vaba ja spontaanne tegevus tegutsemisrõõmu enda pärast. Arendav mängukeskkond ning mängivate laste sõbralikud suhted on koolieelses eas lapsele kvaliteetne õpikeskkond.

Mäng on suhtlemine mängukaaslastega, nähtu läbielatu matkimine ja erinevate kogemuste omandamine. Mängu jaoks ei ole tähtis midagi uut luua, vaid tähtis on osalemine, võimalus ette kujutada mitmesuguseid sündmusi ning läbi mängida erinevaid rolle ja olukordi.

Laste mängud jagunevad loovmängudeks ehk vabamängudeks ja reeglitega mängudeks ehk valmismängudeks.

Loovmängud on rollimäng, ehitusmäng, lavastusmäng, reeglimäng.

Õppemängud: lauamängud, sõnalised õppemängud.

2-AASTASED

Laps matkib elus nähtut või kogetut.

Mängib üksi, kasutab vahendeid.

Tõstab, viskab, võtab välja, paneb sisse, avab, suleb, keerab, kopsib.

Tutvub mänguasjade omadustega (suur – väike, kõva – pehme, tekitab/ei tekita heli).

Õppemängud: koordineerimise, peenmotoorika, mälu arendamiseks.

Sõnalised õppemängud õhutavad lapsi kõnelema

Valib mänguks vahendid ja mängib lihtsamaid rollimänge.

3-AASTASED

Tekib soov tegutseda iseseisvalt. Mängu aeg on lühike.

Võtab endale ise rolli (täiskasvanute eeskujul)

Kuulab lühikesi lugusid ja lavastab neid.

Juhendaja abiga ehitab klotsidest ja paneb kokku lihtsamaid puzzlesid.

Õppemängud: nukumängud nõude, riiete jm; ehitusmängud, autod, klotsid jm.

Sõnalised õppemängud: arva ära, peida ja leia peidus esemed.

Tegutseb omaette ja oskab leida mängukaaslasi.

4-AASTASED

Kogemuste kasvades muutub mäng sisukamaks.

Kasutab mängus omavalmistatud abivahendeid.

Jätkab mängu täiskasvanult nõu saades.

Mängib lavastusmänge täiskasvanu juhendamisel.

Suudab iseseisvalt kokku panna raskemaid puslesid.

Ehitab klotsidest lihtsamaid ehitisi.

Mängib kaaslastega, vahetab, loovutab, küsib vajalikke mänguasju.

Õppemängud: täidab lihtsamaid mängureegleid; erinevaid meeli arendavaid mänge (haistmine, maitsmine, kompimine).

Sõnalised õppemängud: kasutab lihtsamaid liisusalme.

5-AASTASED

Ehitab keerulisi ehitisi (maja, garaaž...)

Mängib koos kaaslastega ja jagab ise rolle.

Võtab osa liikumismängudest.

Mängib iseseisvalt lavastusmänge.

Paneb kokku ja oskab juhendada kaaslast puslede kokkupanemisel.

Õppemängud: keskkonda tutvustavad õppemängud.

Sõnalised õppemängud: kasutab keerulisi liisusalme, mõtleb välja jutukesi jne.

6-7AASTASED

Algatab ise mänge, valib iseseisvalt tegevusi.

Teab, peab kinni ja selgitab teistele mängureegleid. Vajadusel muudab vastavalt situatsioonile.

Kavandab, mida ehitab.

Kasutab ehitamisel lisamaterjale ja ehitab keerulisi ehitisi.

Orienteerub ise liikumismängus.

Võtab endale ise rolli.

Organiseerib mängu ja jaotab rolle.

Arendab lavastusmänge edasi.

Suudab mängu käigus probleeme lahendada ja jõuab mängukaaslastega kokkuleppele.

Õppemängud: lauamängud (kabe, doomino kaardimängud jne)

Lavastusmängud: Situatsioonide ja kuuldud kirjanduspalade dramatiseerimine.

Mängib võistlusmänge ja lauamänge.

4.4 *Eesti keel kui teine keel*

Eesmärk on, et laps:

1. Tunneb huvi eesti keele ja kultuuri vastu.
2. Soovib ja julgeb eesti keeles suhelda nii eakaaslastega kui ka täiskasvanutega.
3. Tunneb ära ja saab aru eestikeelsetest sõnadest ning lihtsamatest väljendites.
4. Kasutab lihtsamaid eestikeelseid sõnu ja väljendeid igapäevases suhtlemises.

Sisu:

Kuulamine

Kõnelemine

Eesti kultuuri tutvustamine

Mitte-eesti kodukeelega laste eesti keele õppekorraldus lasteaias Sipsik

Eesti keele omandamine, eesti õppekeelega lasteaias, toimub lõimitud tegevustena.

Keeleõppe lähtealused lasteaias Sipsik:

Laps kuulab ja omandab eesti keele tegevuste vältel, kus sõnalist suhtlemist toetab kontakt (esemed ja tegevused ümbritsevast).

Laps õpib keelt läbi mängu.

Õpe on mitmekesine ja pakub erilaadseid tegevusi. Keel omandatakse kuulamise ja praktiliste tegevuste kaudu.

Tulemuslikkus tagatakse näitlike vahenditega: pildid, mänguasjad, miimika, kehakeel, žestid, intonatsioon, muusika ja rütm. Keeleõpe haarab kõiki meeli.

Lapsevanem saab õpetajalt teavet lasteaias õpitu kohta rühmaõpetajalt ja rühmastendilt.

Lapse arengu eeldatavad tulemused:

Esimene ja teine aasta

Kuulamine:

Tunneb huvi eesti keele vastu.

Kuulab ja tajub eesti keele kõla.

Reageerib kõnes kasutatavatele lihtsamatele korraldustele.

Tunneb ära lihtsamad õpitud sõnad ja väljendid tuttavas kontekstis ning mõistab neid.

Kõnelemine:

Tunneb lihtsamaid viisakusväljendeid.

Näitab üles huvi esemete ja tegevuste eestikeelsete nimetuste vastu.

Kordab järele õpitud sõnu ning kasutab neid tuttavate esemete, tegevuste ja omaduste nimetamiseks.

Näitab üles huvi suhtlemise vastu ning vajaduse korral loob kontakti täiskasvanu ja teiste lastega.

Teab mõnda eestikeelset laulu või luuletust.

Hääldamine:

Hääldab järele kuulnud sõnu.

Eesti kultuuri tutvustamine:

Tunneb huvi Eesti rahvussümbolite vastu.

Teab ja oskab nimetada, mis riigis ta elab.

Tunneb huvi Eestis tähistatavate rahvakalendri tähtpäevade vastu.

Kolmas aasta

Kuulamine:

Reageerib adekvaatselt eesti keeles antud korraldustele.

Kuulab eestikeelset ettelugemist või jutustamist ja tunneb kuuldu pildil ära.

Kuulab ning suudab järgida ja meeles pidada täiskasvanu eestikeelset vestlust.

Mõistab esitatud küsimusi.

Tunneb ära õpitud sõnad ja väljendid ning mõistab neid.

Kuulab ja mõistab kõnet, mis on vahetult seotud suhtlussituatsiooniga.

Kõnelemine:

Kasutab elementaarseid viisakusväljendeid erinevates suhtlussituatsioonides.

Oskab koostada lihtsamaid fraase ja laused.

Kõneleb õpitud sõnavara piires ning suudab algatada ja lõpetada vestlust.

Kasutab lihtsamaid fraase ja lihtlaused.

Oskab vastata küsimustele õpitud sõnavara piires.

Hääldamine:

Hääldab õpitud sõnu õigesti.

Eesti kultuuri tundmine:

Oskab Eesti rahvussümbolitest nimetada ja kirjeldada Eesti lippu, rahvuslille ja rahvuslindu.

Oskab nimetada mõnda Eestis tähistatavat riiklikku ja rahvuslikku tähtpäeva.

Koolivalmidus

Kuulamine:

Mõistab etteloetud või jutustatud eakohase eestikeelse teksti põhisisu.

Tunneb ära uued õpitud sõnad, mõisted ja väljendid ja mõistab neid.

Saab aru baassõnavara ulatuses.

Kõnelemine:

Räägib õpitud sõnavara piires endast ja oma perest ning vestleb endale olulistel teemadel.

Vastab küsimustele ja oskab ise esitada lihtsamaid küsimusi.

Valdab aktiivselt baassõnavara ja läbiräägitud teemade ulatuses.

Suhtleb iga päev eakaaslastega ja täiskasvanutega eesti keeles ning osaleb aktiivselt mitmesugustes tegevustes ja mängudes.

Hääldamine:

Hääldab uusi õpitud sõnu õigesti.

Eesti kultuuri tutvustamine:

Vt valdkondi „Keel ja kõne“ ning „Mina ja keskkond“ eeldatavaid tulemusi.

Keelekümbelrühmades läbitavad teemad põhinevad lasteaia aastaringil ja õppekaval ning on koondatud teemaplaanideks vastavalt laste vanusele (Lisa 16)

LISAD

- Lisa 1 Õppeaasta tegevuskava ja kokkuvõte
- Lisa 2 Lapse arengutabel
- Lisa 2a Kohanemisleht
- Lisa 4 Kooliküpsusvestluse leht
- Lisa 5 Arengumapi koostamise juhend
- Lisa 6 Lasteaeda tuleku küsimustik “Tere lasteaed”
- Lisa 7 Lapsevanema meelespea
- Lisa 8 Ankeetküsimustik lapsevanematele rahulolu kohta
- Lisa 9 Laste rahuloluküsitlus koolieelikutele
- Lisa 10 Tugispetsialistide õppeaasta kokkuvõtted
- Lisa 10a Muusikaõpetaja kokkuvõte
- Lisa 10b Logopeed kokkuvõte
- Lisa 10c Eripedagoogi kokkuvõte
- Lisa 11 Lapse sotsiaalse arengu hindamise mäng
- Lisa 11a Sotsiaalse arengu hindamise leht
- Lisa 11b Sotsiaalse oskuste hindamise mäng ja vaatlusleht
- Lisa 12 Joonistustest
- Lisa 12a joonistustesti hindamise leht
- Lisa 13 Lapse koolivalmiduskaart
- Lisa 14 Õppekäikude blankett
- Lisa 15 Varajase märkamise tabel
- Lisa 16 Keelekümblusrühma teemaplaan
- Lisa 17 Eesti keele kui teise keele arengu hindamine
- Lisa 18 Õueala kasutamise reeglid
- Lisa 19 Seiklusraja kasutamise reeglid
- Lisa 20 Arenguestluse juhendmaterjal
- Lisa 21 Tagasiside lasteaiast kooli
- Lisa 22 Individuaalne arenduskava
- Lisa 23 Kõnearengukaart